

**bouwhistorische opname
huis terborgh | schinnen**

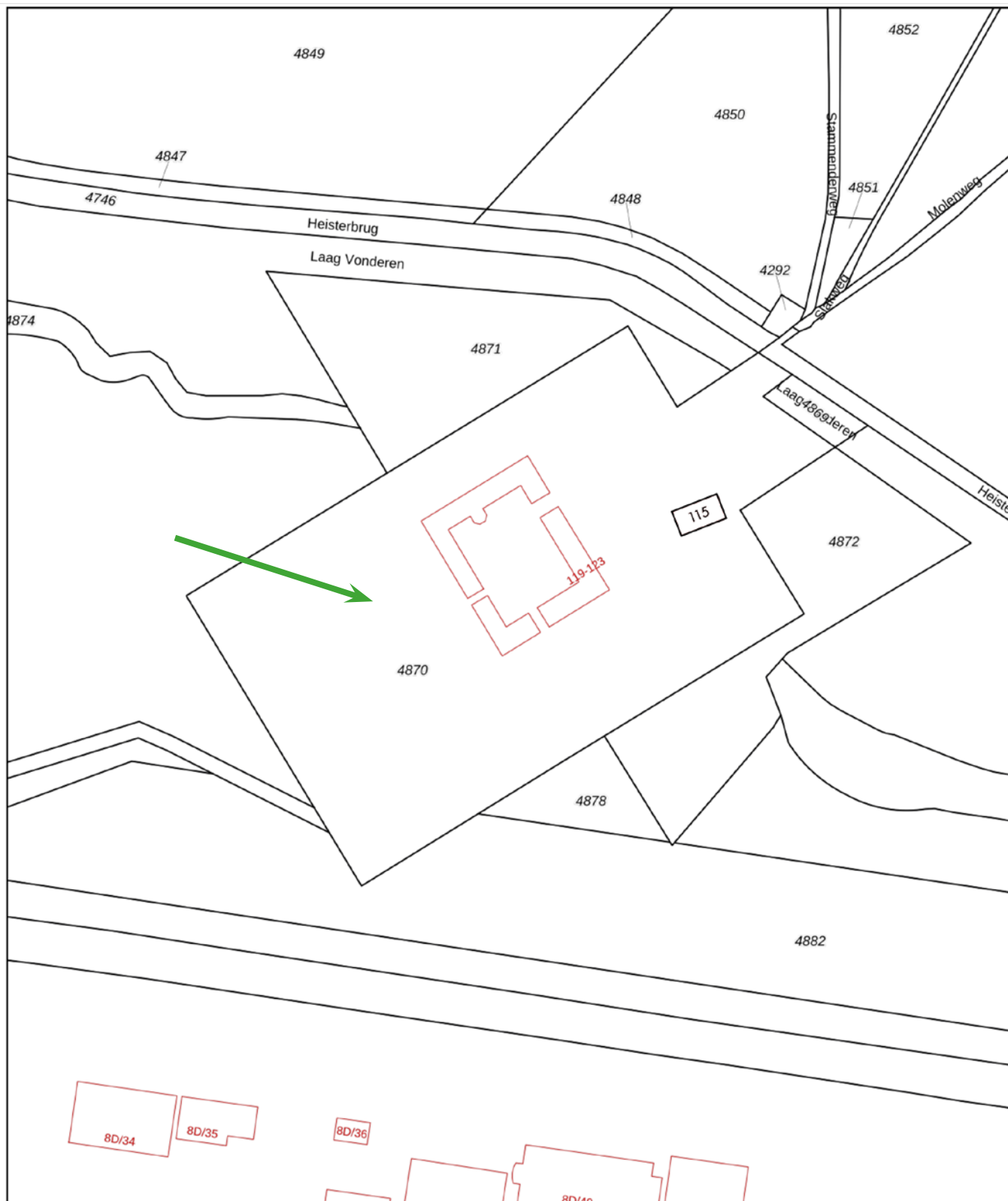
coen eggen
september 2021

inhoudsopgave

objectgegevens	pag. 3
aanleiding	pag. 4
inleiding	pag. 5
samenvatting bouwgeschiedenis	pag. 9
samenvatting waardenstelling	pag. 10
beschrijving	pag. 11
actuele foto's	pag. 30
extern	pag. 30
ruimte onder de poort	pag. 46
de woning rechts van de poort	pag. 47
het herenhuis	pag. 58
de woning achter, in de noord-westhoek	pag. 75
de stalvleugel achter	pag. 79
de schuur	pag. 83
de gasterij	pag. 84
woonvleugel links	pag. 85
waardenstelling	pag. 87
bronnen	pag. 91
colofon	pag. 91

objectgegevens

adres: Heisterbrug 121 en 123, 6365 CC Schinnen
status: Rijksmonument, no. 33357
redengevende omschrijving: Huis Schinnen of Ter Borch (sic), bestaande uit vier vleugels van baksteen om een binnenplein en omgeven door een gracht, XVIIIe eeuw. Aan de binnenplaats een uitgebouwd kapelletje. Op een aansluitend omgracht terrein de middeleeuwse burchheuvel
kadastrale aanduiding: Schinnen, sectie A, no. 4870
kadastrale situatie:

Aanleiding

Huis Terborgh, of Kasteel Schinnen, of net andersom, Kasteel Terborgh en Huis Schinnen zoals het complex wisselend genoemd wordt, ontleent zijn naam aan de burcht die ter plekke lag en waarvan de funderingen zich naar alle waarschijnlijkheid nog bevinden in de ondergrond van de voormalige burchtheuvel, nu een rond eiland in de waterpartij die het geheel gedeeltelijk nog omgracht.

Het huidige huis is in feite de voorburcht van die motte, nadat die uitgroeide tot meer dan alleen een verdedigbare woontoren. Er is in de 15de eeuw zelfs al sprake van een altaar in de burcht.

Eeuwen lang vond bewoning plaats door adellijke families, die, zoals dat voor heel Limburg en omliggende gebieden geldt, een grote mobiliteit liet zien, zowel sociaal als politiek. Terborgh was de zetel van de gebroken heerlijkheid Schinnen die vanaf de vroege 15de eeuw tot aan de Franse tijd bestuurd werd door de familie Schellart van Obbendorf. In de Franse tijd werd de gemeente Schinnen gevormd.

Aan die veelheid aan bewoners, die dus niet persé eigenaar waren, komt pas in 1918 een einde, door de aankoop van de helft van Terborgh door een Amsterdamse directeur van een handelshuis, nadat het geheel 30 jaar leeg heeft gestaan. De andere helft wordt gekocht door iemand uit Den Haag, terwijl de familie Pijls dan pachter is.

In 1939 komt het complex inclusief de watermolen in handen van de voormalige directeur van de Delispoorweg in Nederlands Indië, Gerard Smits, die een grote en kostbare verbouwing annex modernisering doorvoert.

Waarschijnlijk woonde hij al die tijd in De Heek tussen Valkenburg en Klimmen en verpachtte hij zijn eigendom. Dat verklaart ook waarom de economiegebouwen optimaal bij de tijd gebracht werden. Een deel van het huis krijgt een functie als toegevoegde woning, waarschijnlijk als pachterswoning, hoewel het ook niet is uitgesloten dat de woning in de noord-westhoek, die de eerste verbouwactiviteit ter plekke is, diende als residentie voor Smits als hij daar wilde verblijven. Daarvan zijn ettelijke voorbeelden voorhanden in de streek, zoals bij de Biesenhof bij Geleen waar de eigenaar ook een eigen woonverblijf had, als een soort pied à terre.

Wat na Smits volgde was wonen, maar ook, als eigendom van de gemeente Schinnen, een veelheid aan gebruikers vanuit de gemeente én de gemeenschap, met uiteindelijk zelfs een jongerencentrum met disco.

Het pand kwam in rustiger vaarwater toen de antiekhandelaar Stassen het verwierf, en de zuid-oostvleugel restaurant werd.

Dat is er nog hoewel het aan de nieuwe eigenaar is het object her te bestemmen. De plannen daarvoor liggen aan de basis van deze rapportage, die inzichtelijk maakt welke mogelijkheden er zijn en welke waarden daarbij aan snee komen.

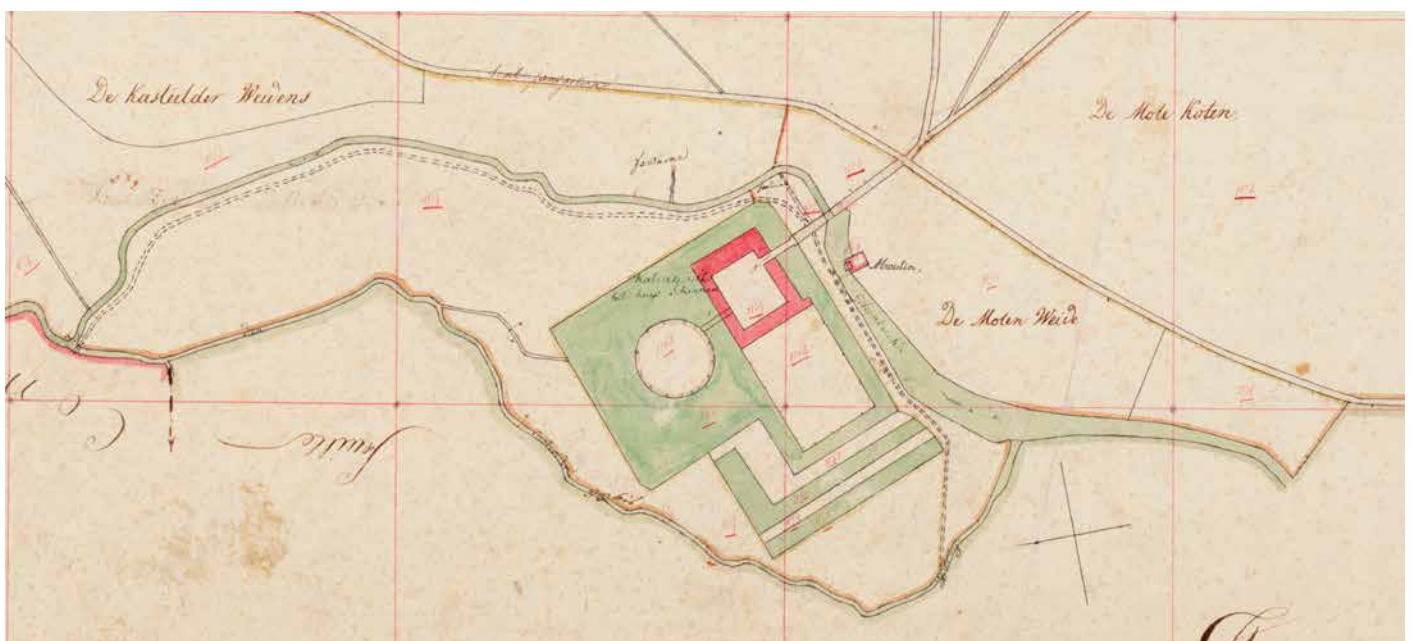
Gelet op de persoonlijke situatie van de nieuwe eigenaar is het niet denkbeeldig dat de vraag hoe de motte er mogelijk heeft uitgezien en wat daar van over is ook eindelijk een antwoord krijgt.

inleiding

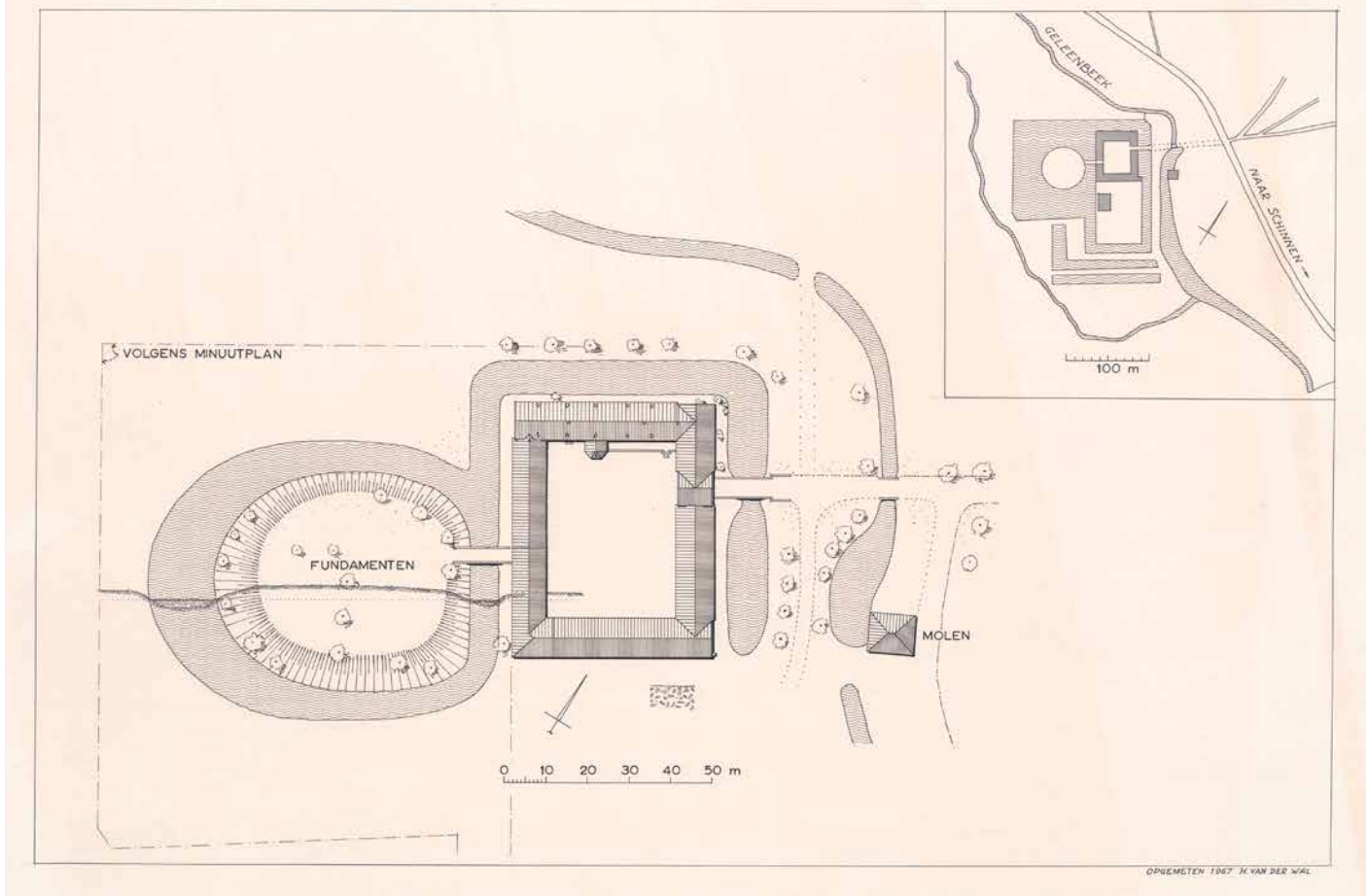
Het huidige kasteel Terborgh is voor een groot deel een uit de 17de eeuw daterende gesloten hoeve die is opgetrokken uit vier bakstenen vleugels. Het kasteelterrein is voorzien van een gracht die in de periode 1781-1785 aangelegd is en die gevoed wordt door de Geleenbeek. Waar die precieze datering, die gedaan wordt in de historische literatuur, vandaan komt is niet duidelijk. Bovendien mag aangenomen worden dat in elk geval lang voor die tijd de motte al omspoeld werd door water, terwijl de vroeg-17de eeuwse voorburcht annex boerderij duidelijk een ophaalbrug had waarvan het niet logisch is dat die over een droge gracht gelopen heeft. Op oudere kaarten, vanaf Tranchot in 1805/1807, is te zien dat er grote visvijvers rond het complex lagen, plus de nog bestaande banmolen die aan de oostkant van het complex ligt.

Tranchot

oerkadasterkaart, rond 1835

kaart Van de Wal, 1967

Het binnenplein is bereikbaar via de voormalige ophaalbrug naar het van een topgevel voorziene poortgebouw. De noordvleugel herbergt het herenhuis en de huiskapel die in 1625 werd ingewijd door de bisschop van Roermond. In de zuidvleugel is de kasteelboerderij gevestigd. Achter het kasteel ligt een terp of motte, waar volgens oudere opgaven metersdikke restanten breuksteen wijzen op de fundamenteën van een oude woontoren.

Daar begint de geschiedenis van Terborgh, met een eerste vermelding in 1285 van een woontoren en waarschijnlijk al een voorhof, de voorganger van het huidige huis met boerderij.

Het kasteel Terborgh bezat een eigen leenhof met tachtig leengoederen, die grotendeels in Schinnen lagen, maar waartoe ook de grote pachthoeven Ten Eijsden, Beekhoven en de Biesenhof in Geleen maar ook het gehucht Grijzegrubben en het kasteel Reijmersbeek te Nuth behoorden.

Op dat moment is Terborgh in bezit van Hendrik van Wijlre, heer van Schinnen. Hij kreeg zowel Terborgh als de heerlijke rechten van Schinnen uit de erfenis van zijn ouders Alexander van Wijlre en Gerberga van Schinnen. Het kasteel was op dat moment een leengoed van de prins-bisschop van Luik, terwijl de heerlijkheid Schinnen een leengoed was van de heren van Valkenburg.

Enige jaren later, in 1294, zijn zowel Terborgh als de heerlijkheid Schinnen in bezit van Floris Berthout van Berlaer, heer van Mechelen, die het kasteel waarschijnlijk wegens een faillissement heeft kunnen kopen. Tijdens zijn beheer wordt Terborgh, waarschijnlijk onder Brabantse invloed, aan het Luikse leenrecht onttrokken en aan het leenhof van Valkenburg opgedragen.

Ten minste vanaf het jaar 1380 wordt Schinnen als gedeelde heerlijkheid vermeld. Op 29 februari 1380 verpandt Mechteld van Gelre (Huis en heerlijkheid) Schinnen voor 400 oude schilden aan Lambert van Ghoor, zoon van Daniël II van Ghoor, waardoor hij op 18

januari 1381 beleend werd met de halve heerlijkheid Schinnen, vandaar de benaming gebroken heerlijkheid Schinnen, als Valkenburgs leen. Gebroken Schinnen bestond uit drie versterkte huizen of kastelen: kasteel Terborgh, Mulrode en Gen Heck. Van de laatste twee resteren alleen nog archeologische resten.

Vervolgens erven Sophie Berthout en haar man Reinoud II van Gelre Terborgh en de heerlijkheid Schinnen, die vervolgens tot 1403 in handen van de graven van Gelre blijven. Die worden in dat jaar opgevolgd door de familie Schellart van Obbendorf die tot 1795 eigenaar blijven van het kasteel Terborgh en de heerlijkheid.

Onder Walraaf Schellart van Obbendorf werd de voorburcht, die ook toen al als boerderij geëxploiteerd zal zijn, in 1613 verbouwd tot herenhuis. De directe aanleiding was naar alle waarschijnlijkheid het verval van de burcht.

In het kader van de verbouwing werd een kapel gebouwd die in 1625 door de bisschop van Roermond werd ingewijd. Het woonhuis werd rond 1700 herbouwd. Daarbij kwamen de huidige topgevels in Gelderse stijl tot stand, werden vensters vergroot, kwam de bordestrap er, en werden stucplafonds in Lodewijk XIV-stijl aangebracht. Die laatste bestaan niet meer.

In het verlengde van de devotie waar de kapel zich op richtte stichtte Maria Ernestina Schellart van Obbendorf in 1758 het monumentale hardstenen kruisbeeld aan de ingang van de laan naar Terborgh met de inscriptie: 'SALVO FACLAS DOMINE SCHINENSES' (Heer, bescherm de inwoners van Schinnen). In die periode fungeerde Terborgh ook als gerechtsplaats, en hebben er enkele Bokkenrijdersprocessen plaatsgevonden. Dat spreekt nog steeds zeer tot de verbeelding maar is tegelijkertijd met mythes omgeven. Zo zou Terborgh een heuse gevangenis gehad hebben, maar de kelders laten daar niets van zien. Een zware deur zal volstaan hebben.

De laatste familietelg in Schinnen was graaf Adam Alexander Schellart van Obbendorf, heer van Schinnen, Geijsteren en Oostrum, die in 1767 op Terborgh kwam wonen. Hij was getrouwd met een dochter, een van de 25 kinderen, van de heer van Hoensbroek, met wie hij één kind had, een dochtertje. Dat kind kwam jammerlijk aan haar einde toen het, door onvoorzichtigheid van een dienstbode, uit een raam viel en in de gracht verdronk. Volgens de volksmond werd daarop het raam waar het kind uit gevallen was dichtgemetseld. Op een opmetingstekening uit 1939 is inderdaad een dichtgemetseld venster te zien waarvan de omlijsting na die tijd helemaal verwijderd is, maar of er een directe relatie is is niet te achterhalen. Wel is bekend dat de graaf in 1770 vertrok en in Düsseldorf ging wonen.

Dat de graaf trouwens ook heer van Geijsteren was is interessant omdat daarmee relaties met de adel in Noord-Limburg een rol gaan spelen in de bewoningsgeschiedenis van Terborgh, maar ook in de vormgeving van het huis en het interieur. De open hal met trap én schouw is daar een goed voorbeeld van.

Na het einde van het Franse Napoleontische Keizerrijk en het einde van de heerlijkheid en daarmee de positie van de familie Schellart van Obbendorf erf Maria, rijksgravin Von und Zu Hoensbroeck in 1804 de goederen te Schinnen én Geysteren. Zij trouwde met baron Caspar Carel de Weichs de Wenne waarna ze zich, in 1806, vestigden in Geysteren. Terborgh kwam leeg te staan, tot 1844, toen hun zoon, baron Clemens de Weichs de Wenne, die dat jaar trouwde met barones Emma Maria Francisca De Loë d'Imstenraedt, aanvankelijk op Terborgh ging wonen. Vanaf 1850 woonde ook hij in Geysteren, waarna opnieuw leegstand ontstond, nu tot 1872. In 1853 werden kasteel Terborgh en de Borgermolen toebedeeld aan barones Theresia de Weichs de Wenne, gehuwd met baron Clemens De Loë. Zij woonden in Troisdorff in Oostenrijk.

In 1872 vestigde hun zoon Clemens De Loë jr. kamerheer van de keizer van Oostenrijk en gehuwd met gravin Eugenia von Golstein de Breihl, zich op Terborgh. Na het overlijden van de gravin keerde De Loë in 1880 terug naar Oostenrijk. Terborgh raakte snel in verval en bleef tot 1918 alweer onbewoond, terwijl de kasteelboerderij verpacht bleef aan leden van de familie Pijls.

In dat jaar koopt George August Kesting, directeur van de Handelsvereniging Reiss & Co. te Amsterdam, de helft van Terborgh. Het andere deel komt in bezit van Geert van Kooten Kok uit 's-Gravenhage. In 1938 verkopen beide eigenaren, zonder er zelf te hebben gewoond, hun aandeel in Terborgh aan de Amsterdamse civiel ingenieur Gerardus Smits, oud-directeur van de Deli Spoorweg Maatschappij in Nederlands-Indië. Smits restaureert tussen 1939 en 1943 het in verval geraakte kasteel en de Borgermolen, maar verkoopt in dat laatstgenoemde jaar de molen aan zijn ongetrouwde broer Roelof die op Terborgh landbouw bedrijft en omschreven wordt als landbouwer en grondbezitter. Gelet op de aard van de verbouwing van de molen heeft Roelof er mogelijk zelf gewoond.

Smits zelf heeft er waarschijnlijk niet gewoond, en of hij het later verkoopt of verhuurt is evenmin duidelijk. Hij woont in De Heek, tussen Valkenburg en Klimmen, in een van de vroegere huizen van de familie Schoenmakers die zijn geld na de Franse tijd in tal van kerkelijke en anderszins onteigende bezittingen had gestoken.

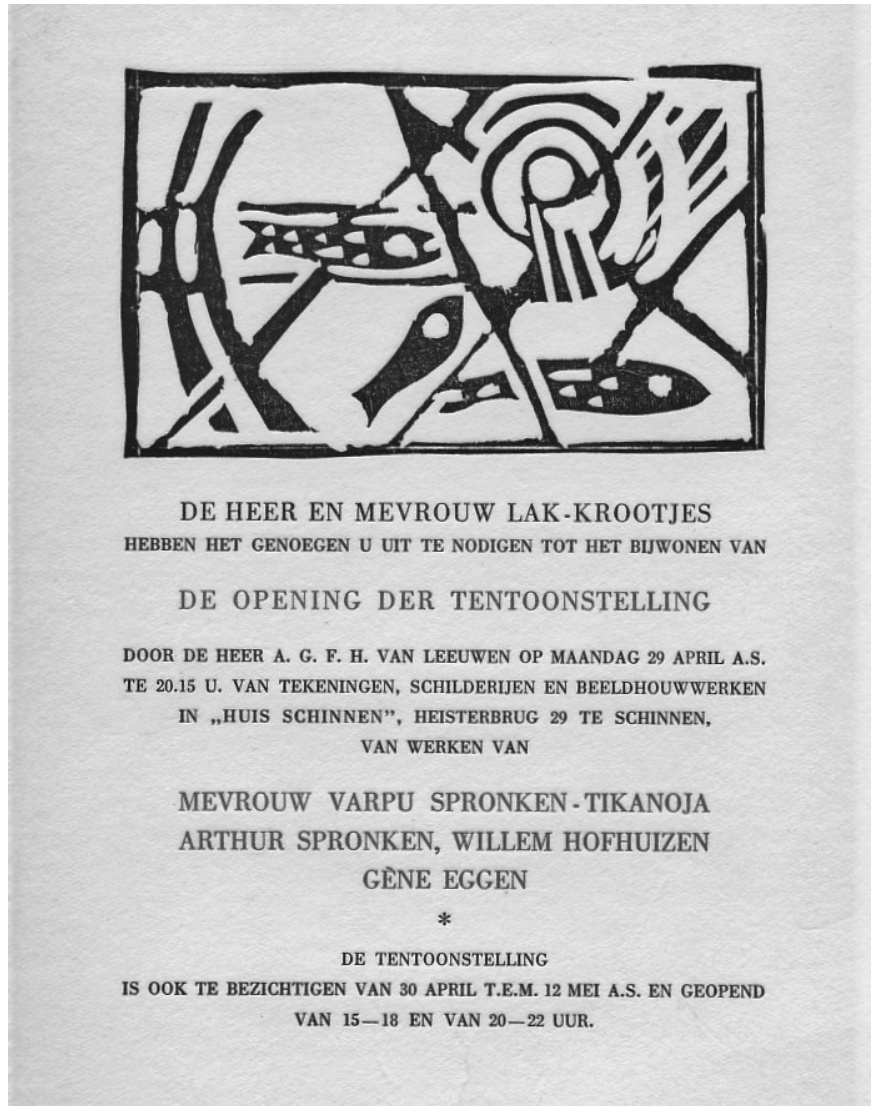
Wel vinden er op Terborgh, zoals in 1955, onder auspiciën van het echtpaar Lak-Krootjes, culturele activiteiten plaats. Of zij er daadwerkelijk woonden is niet duidelijk.

In 1968 koopt de Gemeente Schinnen Terborgh en gebruikt het kasteel voor officiële ontvangsten en huwelijksvoltrekkingen. Een deel van de gebouwen en stallen doet dienst als jeugdrefcentrum en gemeentelijke opslag. In 1989 verkoopt de Gemeente Schinnen Terborgh en de Borgermolen vervolgens aan antiekhandelaar Stassen, die in een deel van de economiegebouwen de

bestaande Gasterij onderbrengt en verder, naast de eigen woonruimte en onder meer een onderkomen voor een kunstenaarsechtpaar enkele vakantieappartementen realiseert. De recente verkoop luidt een nieuwe fase in van de lange geschiedenis van Terborgh.

Die elkaar steeds opvolgende verbouwingen zijn pas redelijk gedocumenteerd sinds Smits in 1939 Jan Sprenger, een Maastrichtse architect die ook tal van vaak eclectische restauraties voor zijn rekening nam opmetingstekeningen liet maken. die werden uitgewerkt door de bouwkundige Schultz, die later optrad als architect toen de geplande verbouwingen daadwerkelijk werden uitgevoerd. De opmetingstekeningen van Sprenger zijn wel, zoals van hem bekend is, accuraat en geven dus heel wat informatie.

Alvorens de feitelijke actuele situatie te beschrijven is het daarom goed die tekeningen, plus latere van de restauratiearchitect Piet Mertens de revue te laten passeren. Overigens was ook die laatste niet wars van historiserend ingrijpen.

uitnodiging 1955

samenvatting bouwgeschiedenis

Burchten en kastelen, maar ook kerken en kloosters, en tot op grote hoogte ook boerderijen kenmerken zich eerst en vooral door een niet-lineaire bouwgeschiedenis. Dateringen, al dan niet aangegeven met jaartalankers of datumstenen, met of zonder spreuk en/of familiewapen, zeggen maar relatief weinig over de exacte bouwgeschiedenis. Datumstenen, gedenkstenen, jaartalankers zijn vaak hergebruikt, al dan niet na een ingrijpende verbouwing waaraan niet zelden oorlogsgeweld of calamiteiten als een instorting of brand, of een heel praktische verbouwing ten grondslag ligt. Daar komt dan bij dat er op grote schaal materialen werden hergebruikt. Ook bij Terborgh is dat aan de orde. Daar komt dan nog bij dat m.n. de familie Weichs de Wenne elementen heeft aangeleverd die ook elders al in hun gebouwen toegepast waren.

Gerard Smits heeft onder aanvoering van de Maastrichtse restauratiearchitect Jan Sprenger sterk historiserend gewerkt, zoals dat in die tijd gebruikelijk was. Hier wordt later in deze rapportage aan de hand van bouwtekeningen uitvoerig op teruggekomen.

Als klap op de vuurpijl is daar dan de antiekhandelaar Stassen die tal van schouwen, deuren en andere aanpassingen aan het interieur heeft toegevoegd.

Een bijzondere toevoeging zijn de glas-in-loodramen in de kapel die zijn uitgevoerd door zijn oom, Jos. Stassen, die priester was, docent aan het gymnasium in Rolduc en later directeur van het abdijcomplex, en begeleider van de restauratie ervan sinds de jaren 70 van de vorige eeuw. Zijn vriendschap met de Limburgse kunstenaar Gène Eggen leidde daarnaast tot het nodige beeldende werk, waarvan de ramen in de kapel getuigen.

Voor de hand liggende thema's voor de ramen, Maria en Anna, die beiden ij=onder de kroonlijst van de kapel aan de buitenkant gememoreerd worden, naast een IHS-monogram, zijn niet gebruikt. Wel twee mannelijke heiligen: links Franciscus, rechts mogelijk Antonius.

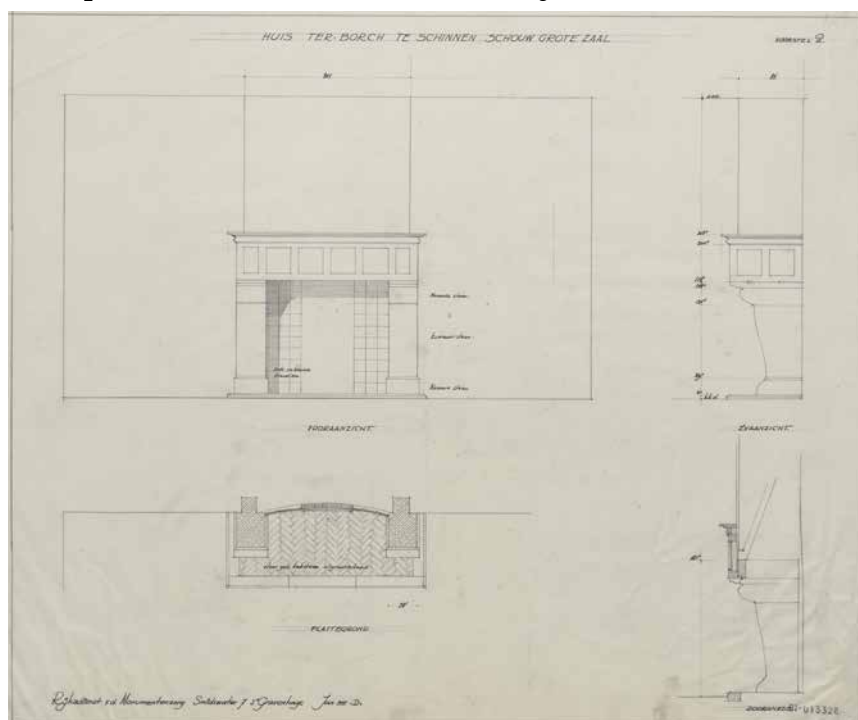
Het huidige complex bestaat, zoals al eerder betoogd, uit de restanten van de motteburcht waarvan aard en omvang vooralsnog onduidelijk zijn, en de voorburcht die vanaf begin 17de eeuw van boerderij opgewaardeerd werd tot adellijke woonstee, maar wel met een agrarisch bedrijf erbij, in hetzelfde complex.

Van die 17de eeuwse bouwmassa resteert met name de duidelijk als zodanig aan te merken kapel, en het front van de entree, met de sporen van de ophaalbrug. Ook de kap van het entreegebouw is uit die tijd, maar herplaatst bij een verbouwing.

Links van de entree is aan de binnenplaatskant een serie schoortjes te zien onder de dakrand die typisch 17de eeuws zijn, maar hergebruikt.

De schouw in de hal heeft in elk geval kenmerkende 17de eeuwse haardwangen, maar het is niet helemaal zeker of die schouw daar van oorsprong stond, en zelfs of de haardwangen uit het huis afkomstig zijn. Interessant is een serie tekeningen uit 1955 met allerlei voorstellen vanuit de toenmalige Rijksdienst Monumentenzorg in Den Haag voor een nieuw te maken schouw in de grote zaal. Dat blijkt de grote kamer aan de westkant te zijn,

en een van de ontworpen schouwen staat daar daadwerkelijk ook.

invliegen: ontwerp schouw, 1955

Maar de twijfel ten aanzien van de schouw in de hal blijft, want niet alleen is het boezemhout, de rijk geprofileerde kapbalk, nieuw, ook een raveling ontbreekt. Daar komt dan nog bij dat de ophanghaken voor een lintvormige ijzeren haardbalk waar de zaaghaal of de kettinghaal aan hing, relatief kort bij elkaar geplaatst zijn. De achterwand is eveneens vernieuwd, de daar voor gezette gietijzeren haardplaat is zeker niet origineel. Zie ook de haardplaat in de molen.

En tot slot is het niet denkbeeldig dat de haard, bijvoorbeeld, uit het net in die tijd gesloopte kasteelachtige deel van de hoeve Sint Jansgeleen, achter Spaubeek, komt. Alleen het weggappen van de bepleistering van de achterwand van de stookplaats kan daar meer duidelijkheid over verschaffen.

Rechts van de onderdoorgang van de poort is 17de eeuws metselwerk te zien, een van de kelders hoort daar bij.

De kappen van de linkervleugel en van de haakse vleugels van het woonhuis zijn allemaal 18de eeuws, waarbij een chronologie is aan te wijzen die begint naast het poortgebouw.

De overige vleugels zijn 18de eeuws maar zijn op de begane grond drastisch verbouwd, of zelfs, bij de doorgang naar het motteterrein, helemaal vernieuwd. De zuidvleugel, waar naast de doorgang naar het buitenterrein de gasterij is gevestigd, is mogelijk deels nog 17de eeuws, maar verder nadien meerdere malen verbouwd en aangepast.

De verbouwing door Smits in 1940-1943 heeft ook sterk ingegrepen in de interieurindeling, architect Mertens heeft daar in de jaren 70 van de vorige eeuw nog zijn bijdragen aan geleverd door de inbouw van de jeugdopvang en de disco, en een separate woning links van de poort.

Het interieur laat verder dus ook tal van sporen zien van de stiel van de vorige bewoner, antiekhandelaar Stassen.

De later in deze rapportage gepresenteerde bouwtekeningen en historische foto's verhelderen dit beeld.

samenvatting waardenstelling

Architectonisch is de waarde positief: het complex heeft geen bijzondere vormgeving en is door de baksteen ook geen bovengemiddelde staalkaart van bouw materialen.

Stedenbouwkundig is de waarde hoog vanwege de ligging, waarbij de continuïteit die zich uitstrekt over ruim 8 eeuwen de verankering in het landschap onderstreept. De aanleg van spoorlijnen en wegen, en de wijziging van de loop van de Geleenbeek, plus voorzieningen uit het verleden als sportvelden en de huidige parkeerfaciliteit voor de gasterij hebben de historische inbedding weliswaar gewijzigd maar de grote lijn niet onderuit gehaald.

Cultuurhistorisch is de waarde hoog om evidente redenen: de ontwikkeling in de bewoning, het huis als bestuurszetel van de heerlijkheid Schinnen, de wisselende eigenaren en de transitie binnen de gebouwde massa vormen daarvoor de ingrediënten.

Bouwhistorisch is het complex als geheel van hoge waarde. Meer in detail geldt die waarde m.n. voor het poortgebouw, de kapel, de kapconstructies en de kelders. Een positieve waarde kan toegekend worden aan de verbouwing en de detaillering daarvan door Smits, rond 1940, en aan de trap in de hal, aan de schouw die daar staat en aan een aan tal binnendeuren. Voor het overige zijn alle veelal door Stassen toegevoegde elementen op zich misschien nog wel van waarde maar in de context van het geheel indifferent.

Een uitvoeriger waardenstelling op het eind van deze rapportage gaat daar nader op in.

beschrijving

Het huidige kasteel Terborgh is, zoals al eerder opgemerkt, een zeventiende-eeuwse gesloten hoeve die is opgetrokken uit vier bakstenen vleugels. Twee vleugels zijn voorzien van bakstenen topgevels van het Gelderse type, rechthoekig eindigend en afgedekt met rollagen, die echter in een bakstenen krul eindigen. Die is kenmerkend voor het Maasland en wordt derhalve (Thiels) Maaslandse krulgevel genoemd.

Het kasteelterrein is voorzien van een gracht die gevoed wordt door de Geleenbeek. Op oudere kaarten is goed te zien dat er, behalve een uitgebreider grachtensysteem ook grote visvijvers bij het complex lagen. Achter het kasteel ligt de terp of motte, waar metersdikke restanten breuksteen wijzen op de fundamenten van een oude woontoren.

rond 1910.1

rond 1910.2

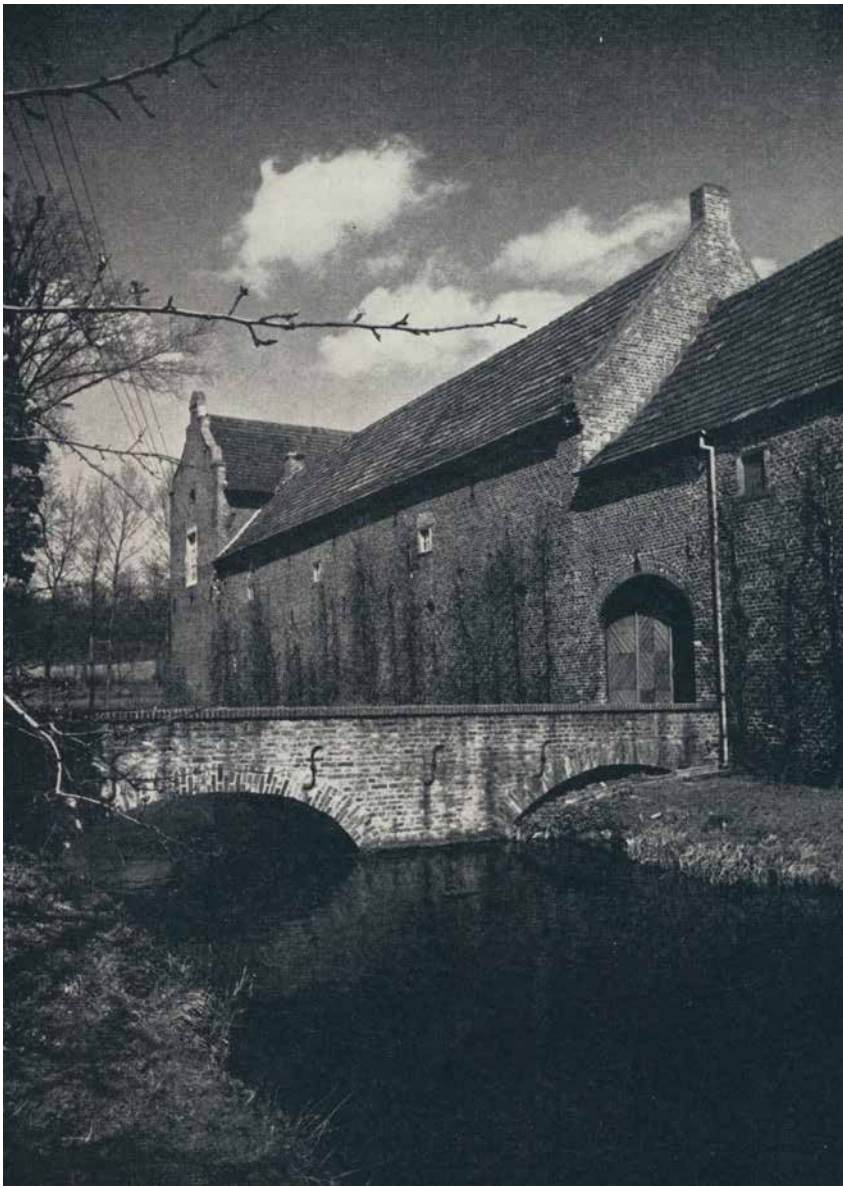
rond 1910.3

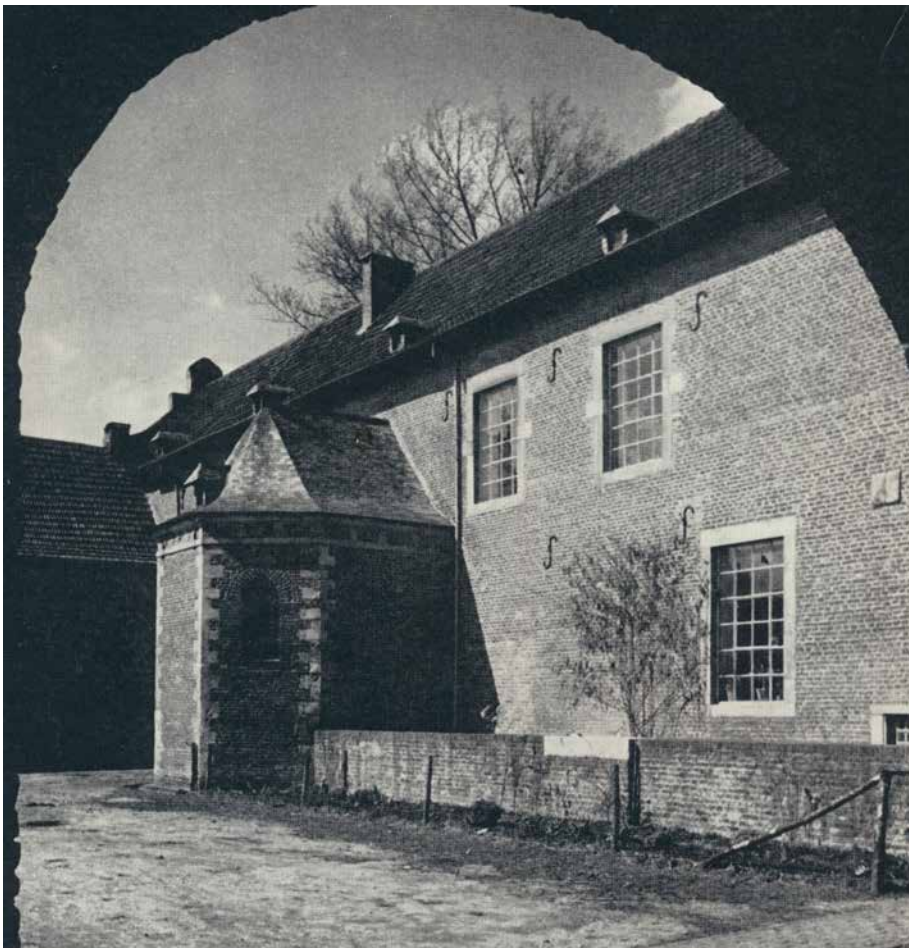
rond 1920

1955 delemarre

1955, frans lahay

1955, frans lahay (2)

rond 1960

1970, dukker

rond 1970

2004, tangel

2004, tangel (2)

Het binnenplein is bereikbaar via de voormalige ophaalbrug naar het van een topgevel voorziene poortgebouw. De noordvleugel herbergt het herenhuis en de huiskapel. Van de oorspronkelijke inrichting van de kapel is tegenwoordig niets meer overgebleven. Het woongedeelte beschikt over een monumentaal trappenhuis met een eikenhouten bordestrap en diverse stucplafonds. In de zuidvleugel is de boerderij gevestigd. De pachters hebben, net als hun adellijke voorgangers, zo goed als zeker in het huis gewoond, en pas na de overgang naar de nieuwe eigenaar Smits in een nieuwe woning in de noordwesthoek. Dat is ook het eerste deel dat verbouwd wordt. Zeer drastisch, zoals de bouwtekeningen laten zien. De overige vleugels, die deels sinds de aankoop door de gemeente Schinnen en de opvolgers daarvan een herbestemming hebben gekregen vormen de oorspronkelijke economiegebouwen. Door de verbouwing van Smits is het gebruik als woning toegenomen, nog versterkt door de opdeling van de oorspronkelijke woonvleugel in een hoekhuis en het eigenlijke woonhuis. De herbestemming van de zuidvleugel als jongerencentrum en later gasterij heeft de nodige inpandige wijzigingen teweeg gebracht. Tussen gasterij en poortgebouw is rond 1990 nog een wooneenheid ingebouwd.

De schuur aan de zuidkant en de aansluitende haaks geplaatste schuren en stallen hebben vooral een functie als berging.

Aan de hand van de opmetingen en verbouwingsplannen die architect Sprenger en bouwkundige Schultz, die later optreedt als de eigenlijke architect, in 1939 maken is duidelijk te herleiden dat Smits eerst en vooral geïnteresseerd was in het moderniseren van de boerderij, of, anders gezegd dat het hem, óf zijn broer Roelof, vooral te doen was om er een florerend bedrijf van te maken. In dat kader moet ook de hier verder buiten beschouwing gelaten externe, aan de zuidkant buiten het complex gebouwde kapschuur in een industriële houtconstructie met deels beplanking van de gevels.

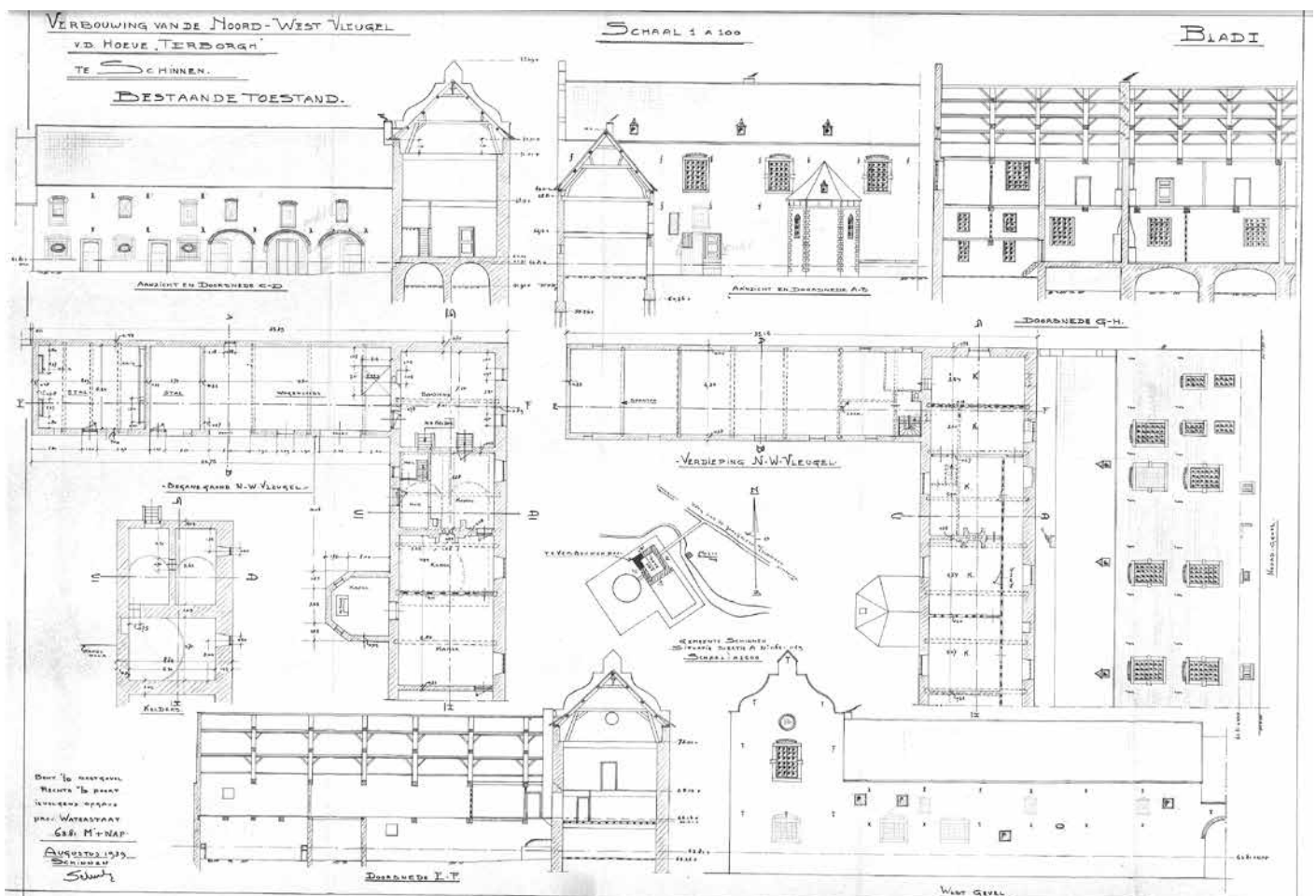
Dat Smits een en ander met smaak liet uitvoeren, en daarbij, in de geest van die tijd, verregaand historiserend te werk ging, blijkt wel uit het feit dat hij niet alleen vrijwel alle

ramen verplaatste, maar die ook grotendeels verving in ijzer. Op foto's van rond 1910 en rond 1920 is te zien dat de meeste vensteropeningen met planken waren dichtgespijkerd, maar dat de weinig zichtbare ramen een bovenlicht hadden, met daaronder bewegende vleugels. Wél met een kleine roedeverdeling, die vervolgens dus min of meer gekopieerd is in de verdeling van de ijzeren ramen.

Die ijzeren ramen, met een beweegbaar centraal stuk, komen sterk overeen met vergelijkbare ramen in m.n. industriële complexen, en dan te dateren zijn rond 1900, zodat het er sterk op lijkt dat Smits dus de bestaande houten ramen met een vergelijkbare roedeverdeling heeft laten kopiëren in ijzer. Alleen helemaal rechts in de noordgevel zijn de nieuwe ramen naar oud, bestaand model gemaakt, van hout.

Dat kopieergedrag is overigens ook te zien bij de vensteromlijstingen die de indruk wekken van voormalige kruiskozijnen waar het kruis uit is verwijderd, gesuggereerd door de blokjes halverwege de stijlen, maar die voor een belangrijk deel ook nieuw zijn. Als er al kruiskozijnen zijn geweest dan hebben die enorme ramen gehad, wat zeer ongebruikelijk is.

Voor de woning in de noord-westhoek, die waarschijnlijk voor de pachter bedoeld was, liet hij fraaie deuromlijstingen maken in Naamse steen, compleet met een nisje voor een heiligenbeeld, plus een poort voor een berging. Opvallend is dan wel weer dat de deur van het herenhuis, dat in 1941 verbouwd werd, ongemoeid bleef, en daarmee zijn sobere, rechte omlijsting hield. De meest opvallende toevoeging aan de entree was het maken van een terras op het niveau van de vloer van de begane grond, zodat de eigenaar niet eerst met een trapje naar het peil van de binnenplaats hoefde te gaan, waar ook nog eens een mestvaalt lag, die later aangevuld werd met twee gierputten. In de keermuur die daarvoor tussen de kapel en de poortvleugel werd gebouwd werd meteen ook nog een voerbak van Naamse steen geplaatst als bloembak.

Opmetingstekening noordwesthoek, tek. 1

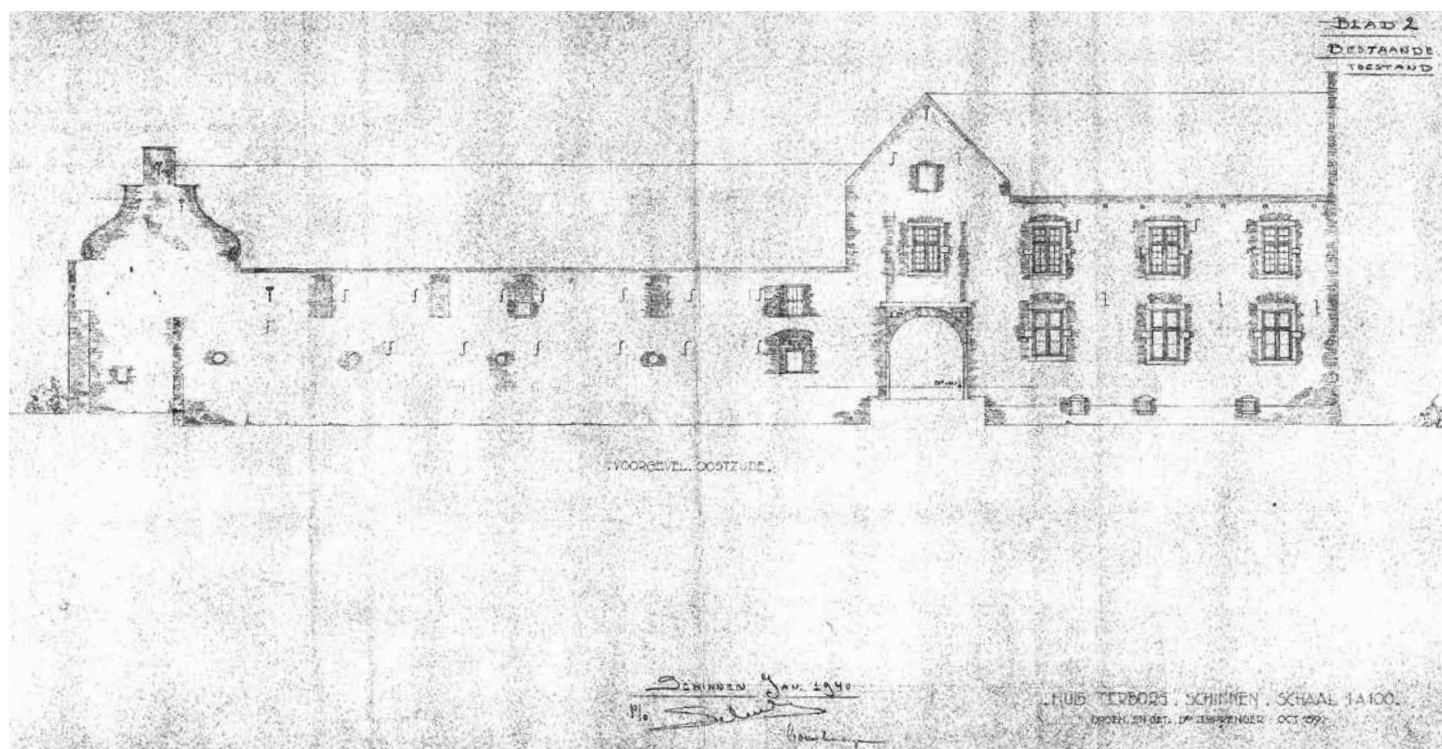
Ook de andere binnenplaatsgevels werden grondig verbouwd: vrijwel geen enkele opening is origineel, alleen de poortdoorgang naar het motteterrein en de rondboogpoort van de schuur aan de zuidzijde zijn origineel. De rest, en dat geldt ook voor de buitengevels, is allemaal nieuw, op de ramen rechts van de entree na. Dat is allemaal zo zorgvuldig gedaan, en met zoveel vakmanschap, dat niet is te zien wat origineel is en wat nieuw. De tekeningen spreken verder voor zich.

Op deze tekening is de situatie weergegeven die Smits bij aankoop aantroef: tegenover de entree laat de vleugel drie lage poorten zien van een vroegere remise, op de tekening aangeduid als wagenloods. Rechts ervan, in de hoek, ligt een bakkerij, links ervan zijn stallen, met de dan kenmerkende afwisseling van deuren en ovale lucht-openingen. In de hoek, tot de kapel, zijn een paar functionele openingen aanwezig, met daarvoor een bouwsel met een lessenaardakje. Inpandig zijn er twee hokken en een keuken die bij het herenhuis hoort, plus een trap naar boven. De indeling van het herenhuis, voor zover op tekening, laat een variant zien van een indeling in kamers die nadien ook herhaaldelijk wijzigt. Op de verdieping liggen vijf slaapkamer op een rij, waarvan de zuidelijk drie langs een gang liggen.

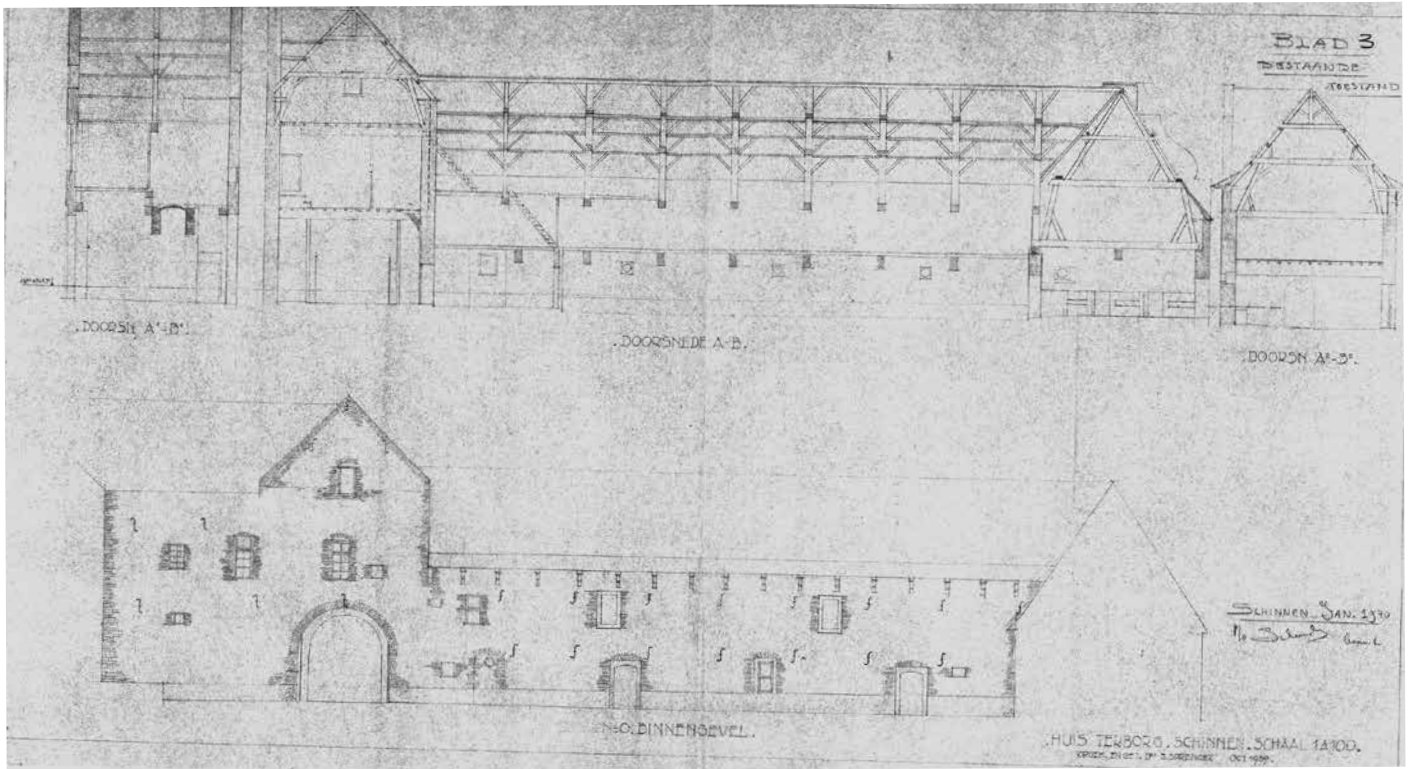
Terwijl de topgevel aan de westkant ongewijzigd blijft wordt de indeling van de noordgevel nadien totaal veranderd, in functie van de nieuwe indeling van de binnenruimtes.

Het 'roemruchte' raam waar de dochter van Graaf Alexander ooit uit viel en dat dan nog is dichtgemetseld verhuist naar een andere plek, althans, de omlijsting, nu weer als raam. Een en ander komt aan bod bij de verbouwing van het herenhuis in 1941, en is te zien op de tekeningen daarvan.

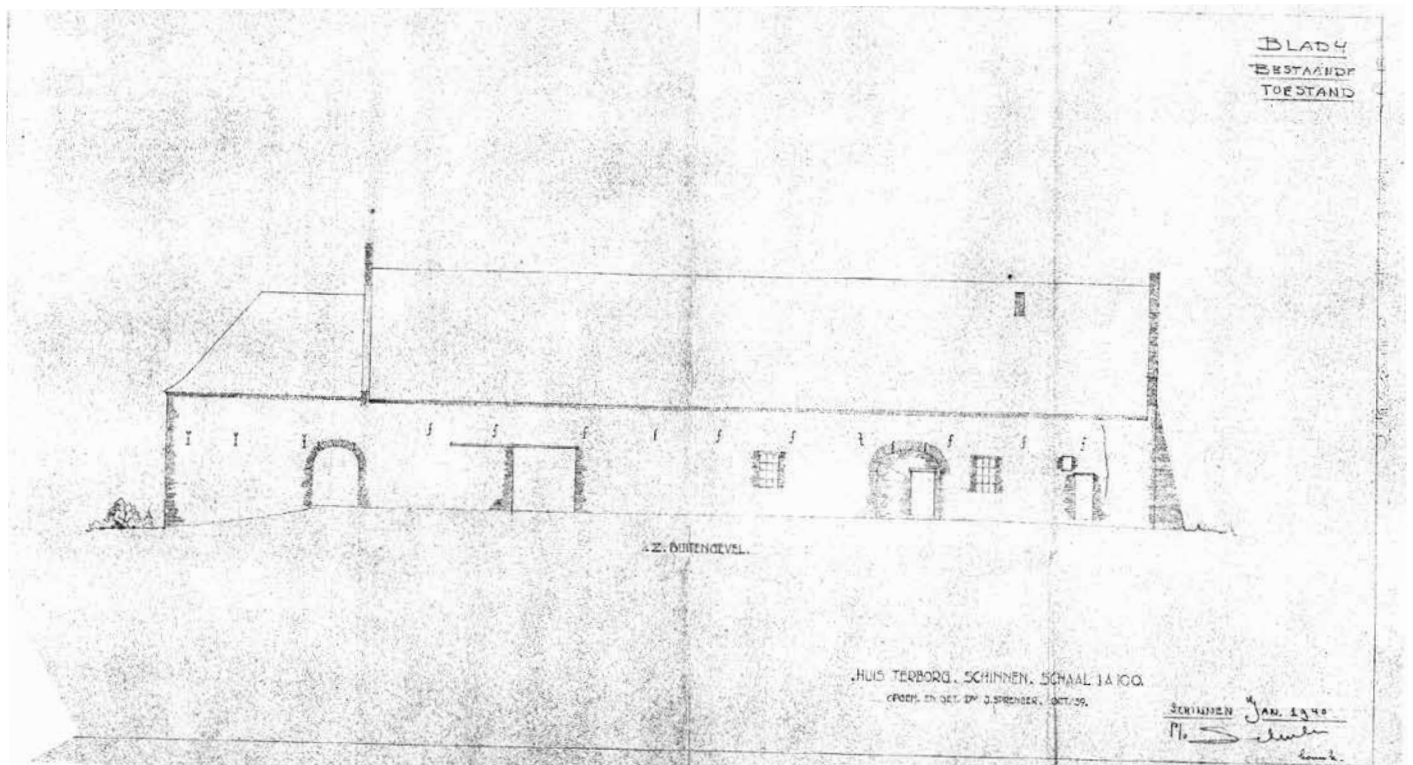
De opmeting uit 1939 laat op tekening 2 en 3 nog zien dat ook de openingen in de andere gevels sterk gewijzigd zijn.

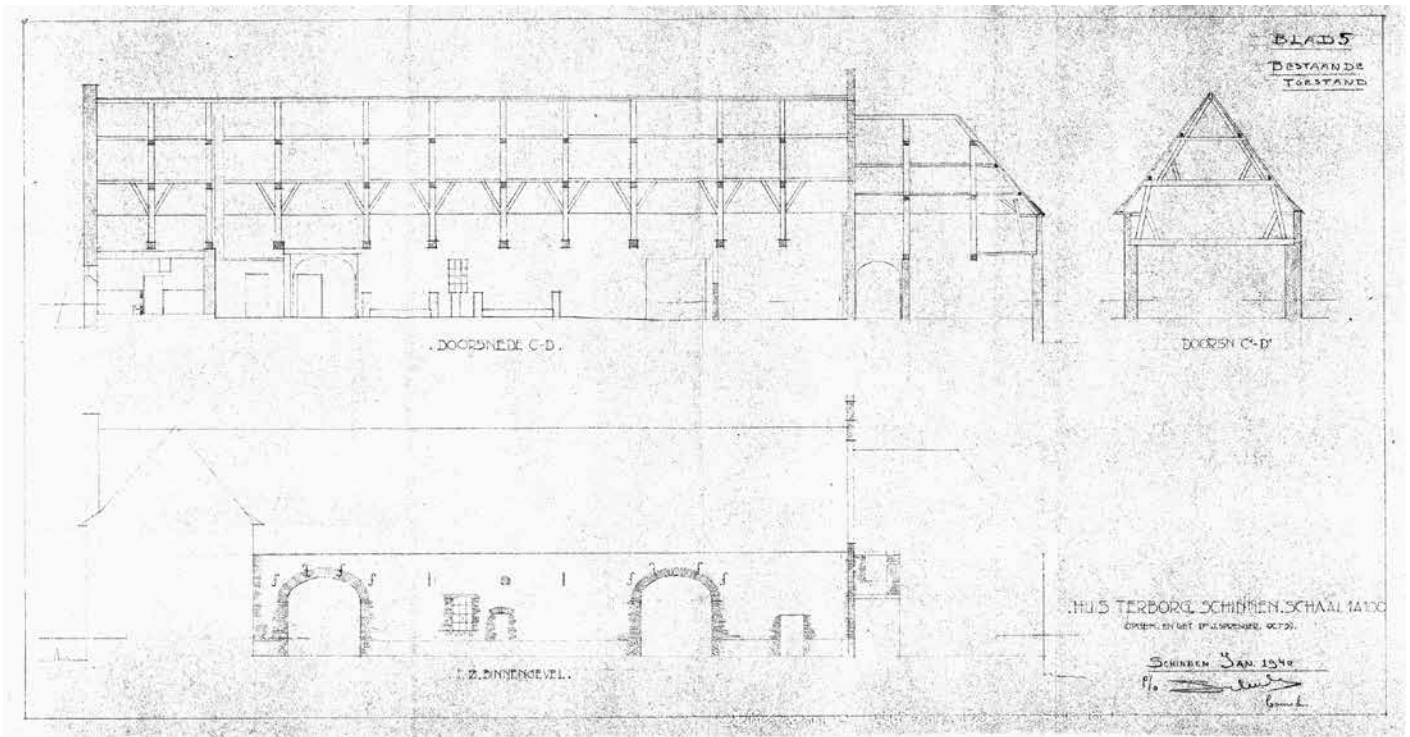
tek. 2

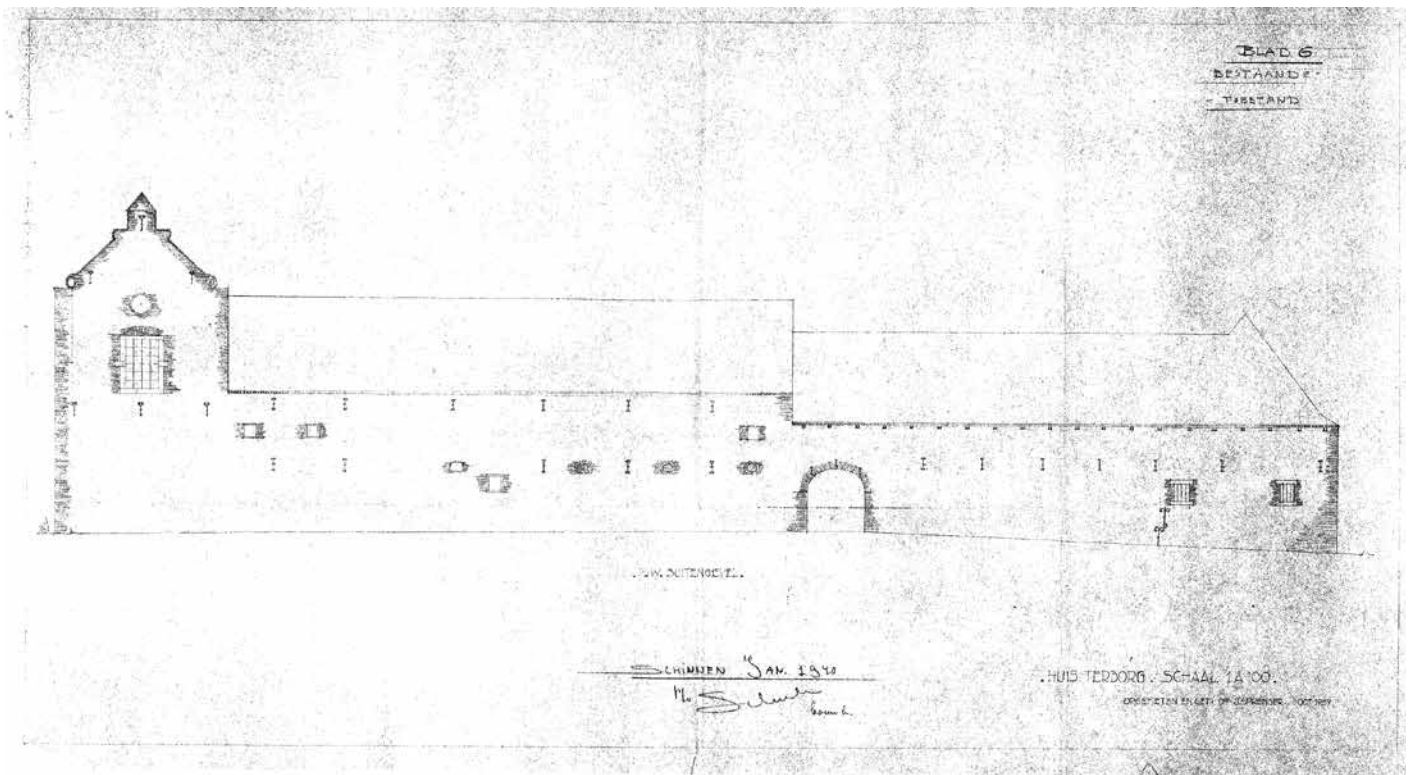
tek. 3

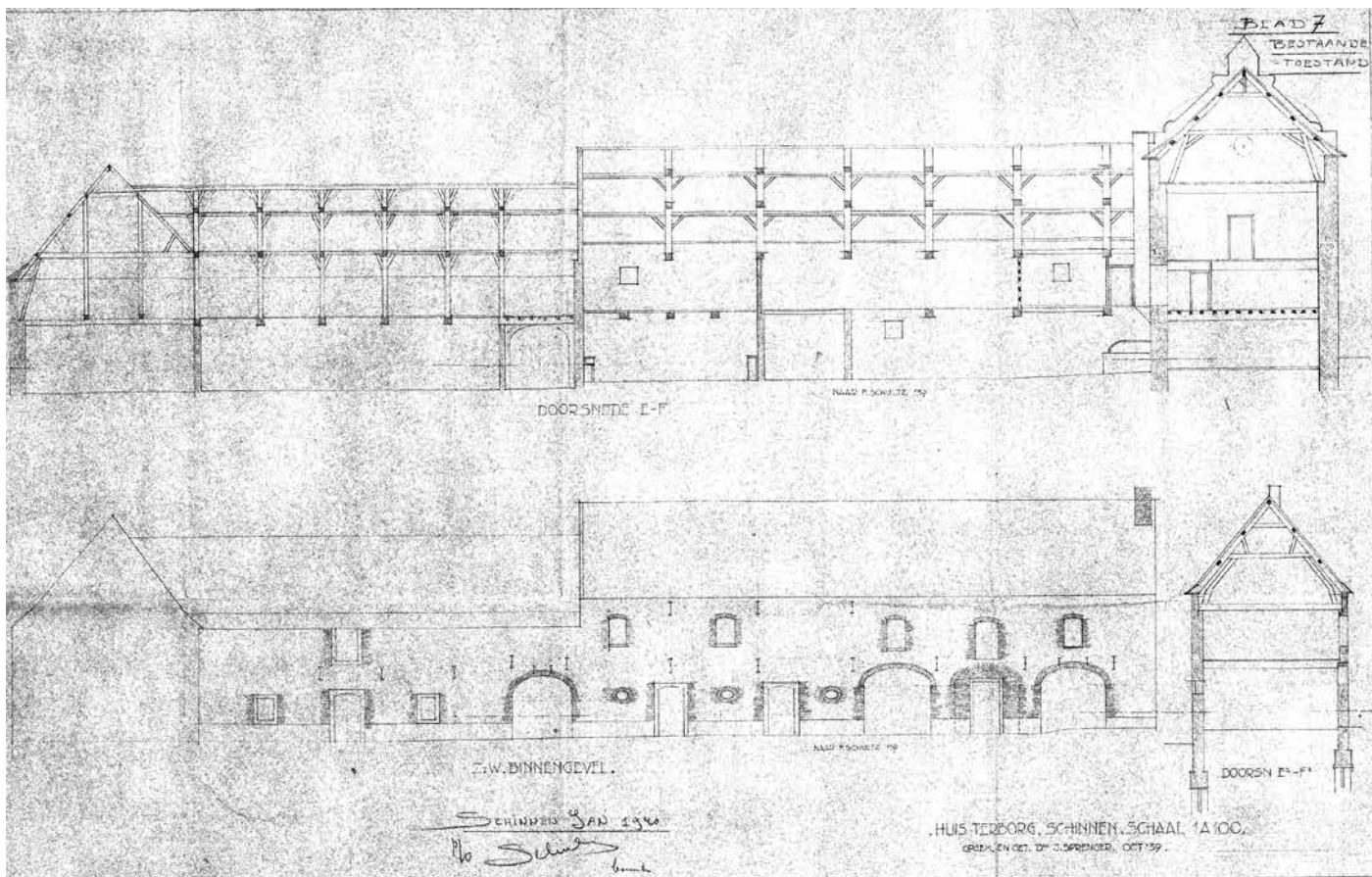
tek. 4

tek. 5

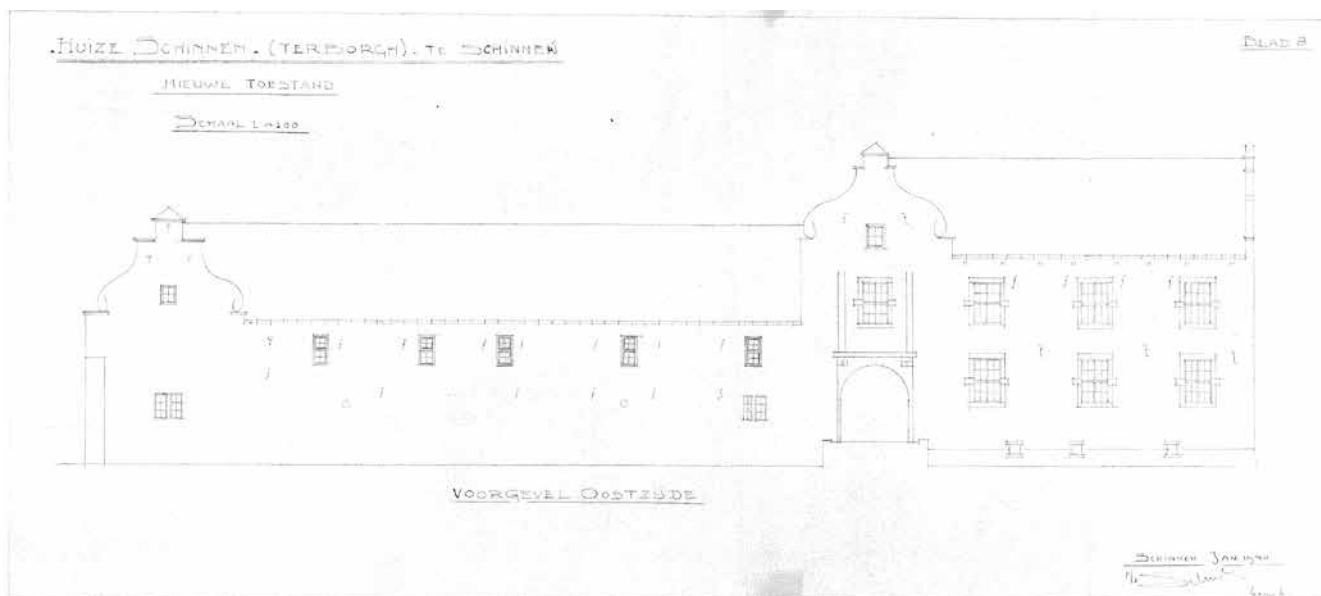

tek. 6

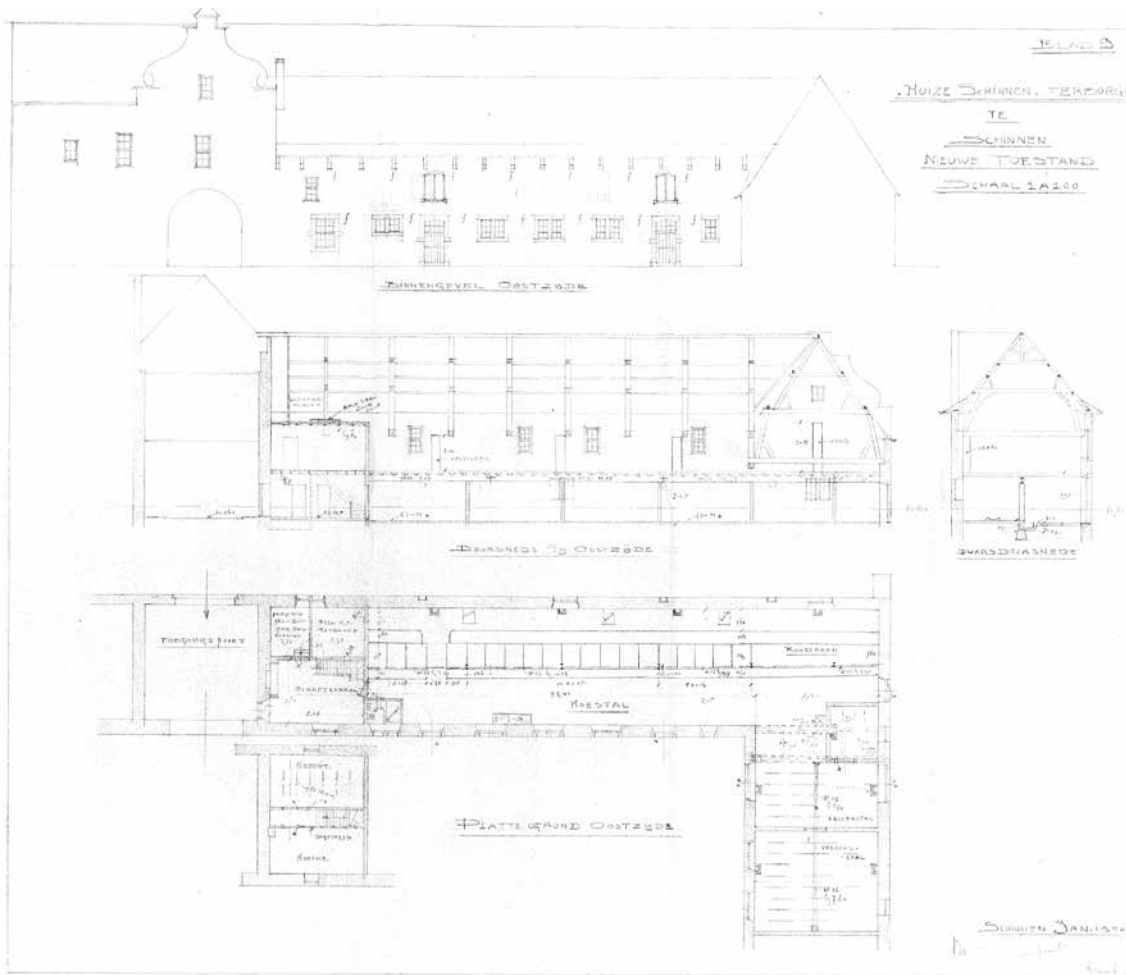

tek. 7

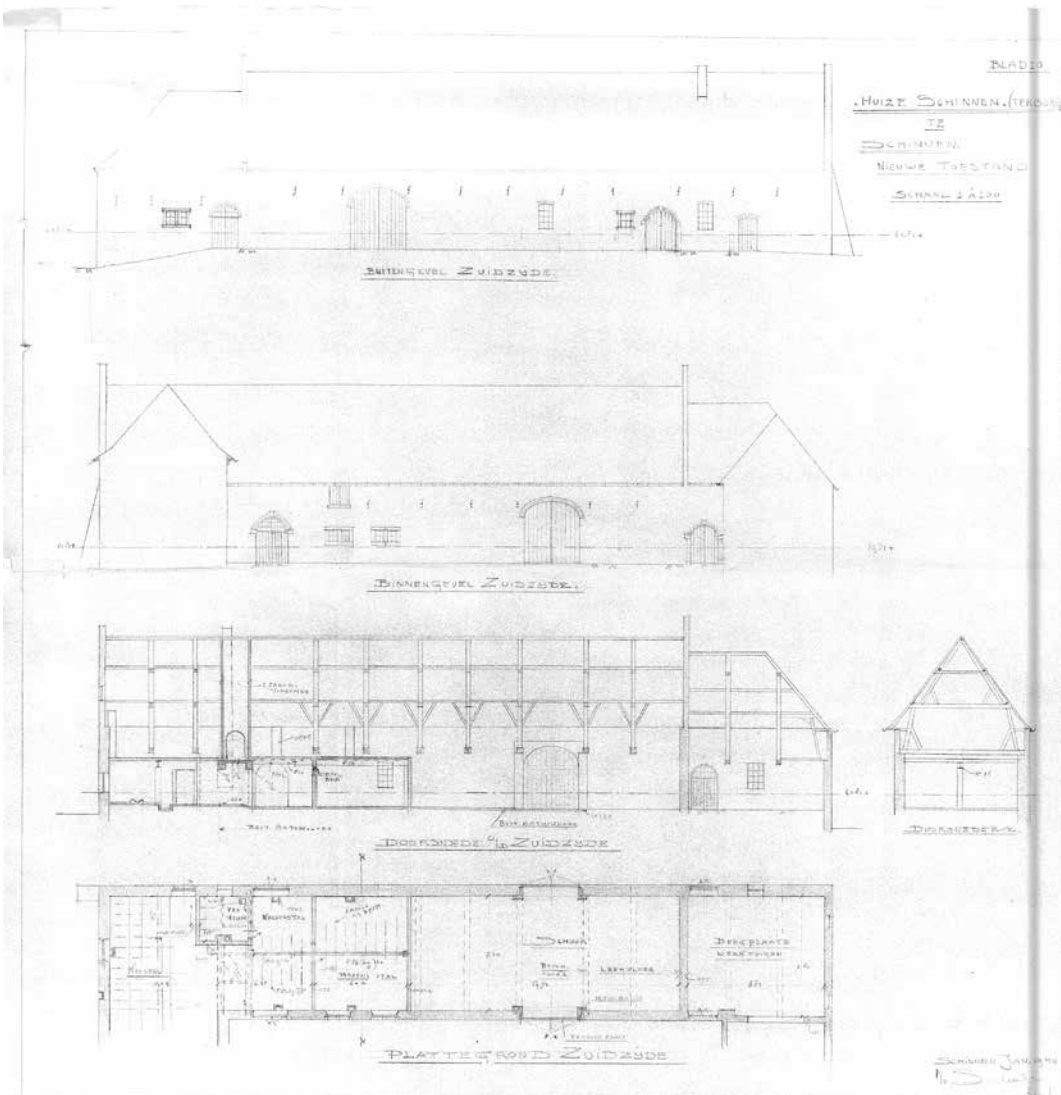
Op de tekeningen die Schultz in 1940 maakt is te zien dat er aan die gevels het nodige gewijzigd is, terwijl ook de plattegronden de nieuwe, veel functionelere en rationelere indeling weergeven die van het geheel een moderne boerderij moeten maken. Dat blijkt m.n. in de vleugel links van de poort, waar op de plek van een 'waschvertrek' een pomphok komt, een opslag voor melkgereedschap, een schaftlokaal voor de knechten met daarboven twee knechtenkamers, en aan de overkant, in de vroegere wagenloods annex remise een garage, de bakkerij en stallen voor paarden en veulens. In de zuid-oosthoek worden koeien, kalveren en varkens ondergebracht, plus een 'veekeuken', een plaats om veevoer te bereiden.

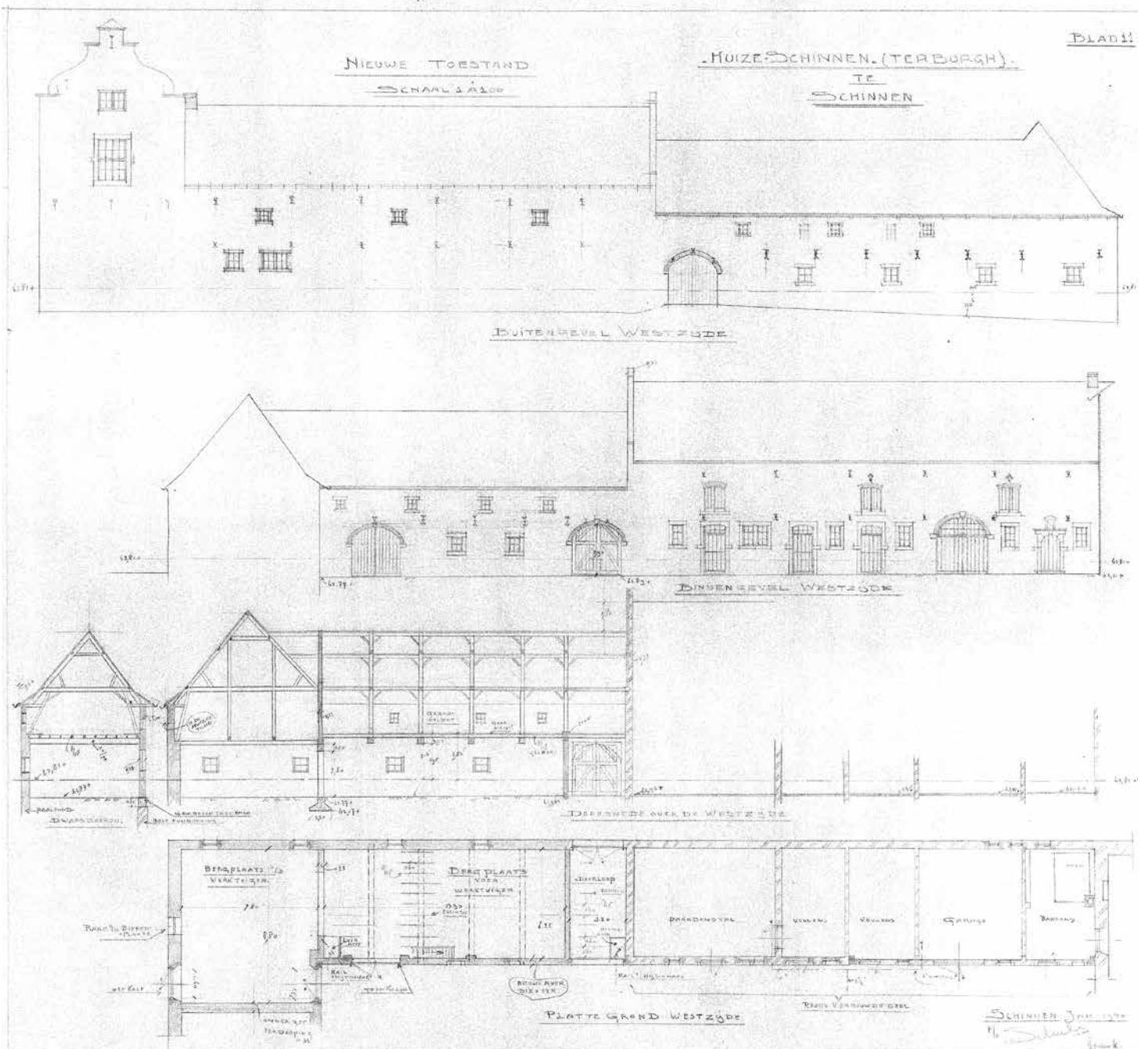
tek. 8

tek. 9

tek. 10

tek. 11

Een opmerkelijk detail, dat niet is uitgevoerd, is dat de binnenplaatsgevel van het poortgebouw een voluutgevel krijgt om het geheel meer in lijn te brengen met de andere gevels.

Als vervolgens in 1941 het herenhuis wordt aangepakt blijkt uit de tekening van de noordgevel overduidelijk hoe sterk die gewijzigd is: de paar al aanwezige ramen die behouden zijn hebben gezelschap gekregen van een groot aantal nieuwe, sommige, in de noord-west-hoek, zelfs op andere niveaus. Ook het aantal dakkapellen is uitgebreid. Daar is ook duidelijk te zien dat de binnenplaatskant van die hoek sterk is opgewaardeerd.

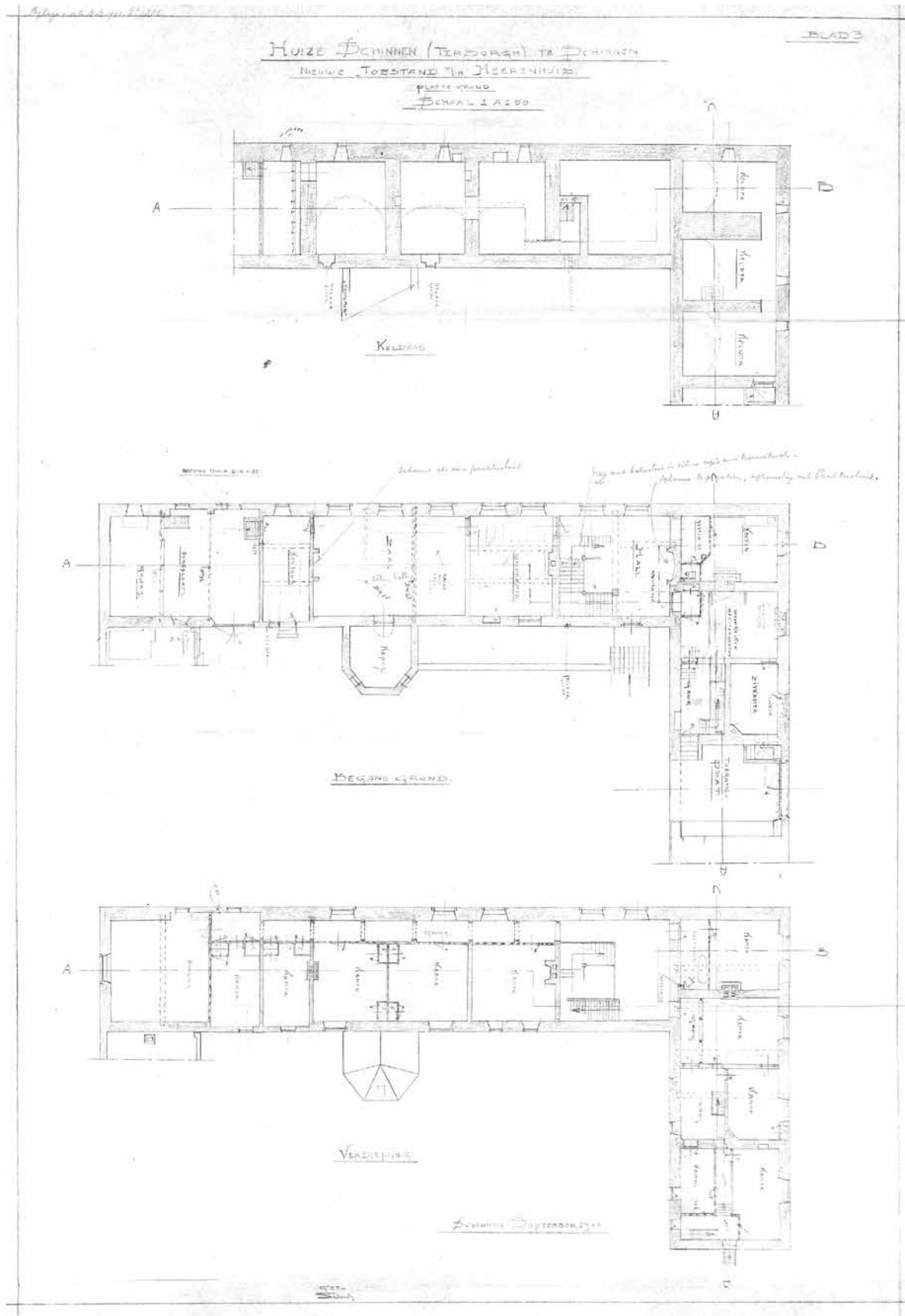

tek. 1941.1

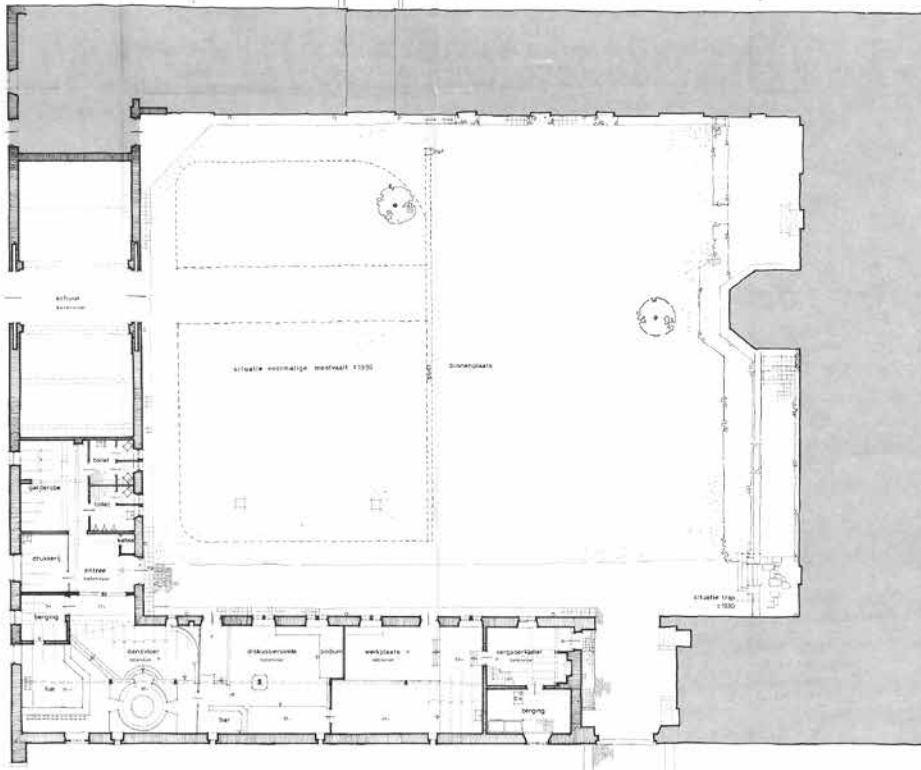
Op de plattegrondtekening die daarbij hoort valt m.n. op dat de hoek rechts naast de ingangspoort verbouwd is tot woning voor de 'meesterknecht', en dat de indeling van het herenhuis enigszins gewijzigd is, met aan de westkant, tegen de vermoedelijke pachterswoning aan, een kantoor, een bergplaats en een 'galerij'. Naast de grote haard in de hal is een vestiaire gebouwd die in de woning van de meesterknecht steekt, met daarachter, in de hoek, een keuken.

Op de verdieping worden de slaapkamers meer in lijn gebracht: dat zijn er nu vijf op rij, langs een gang aan de noordkant. De badkamer van het herenhuis ligt boven de vestiaire, en dus ook in de hoekwoning. De entree van die woning ligt onder de poort.

tek. 1941.2

Die situatie blijft vervolgens bestaan tot in de jaren 70 van de 20ste eeuw, als de gemeente Schinnen tien jaar eigenaar is en in de stalvleugel links van de entree, blijkens bestaande toestand-tekeningen uit 1978, een jongerencentrum gevestigd is. Dat beslaat voor een deel de ruimtes die nadien, in 1993, de bestemming café-restaurant krijgen.

begane grond

situatie
gebouwen schilddak
bestaan nr. 935
archief 1.1950

restauratie kasteel terborg schinnen			
bestaande toestand plattegrond			
76 223	datum: 2 augustus 1978	schaal: 1:100	pl. nr.: 23.3.18
01	architectenbureau ir. p.m. marten architect bna		

tek. 1978

Opmerkelijk is dat de woning van de meesterknecht op de tekening uit 1930 in zijn geheel wordt aangeduid als berging, en deel uitmaakt van het herenhuis. Dat verandert dan weer, doordat de hoek opnieuw een separate woning wordt, met opnieuw een deel dat bij het herenhuis hoort. Nieuw is dat in de hoek, haaks op de voorgevel van het herenhuis, een smalle deur wordt gemaakt die als dag-deur dienst doet, zodat niet telkens de hoofddeur naar de grote hal geopend hoeft te worden.

tek. 1993. 1

tek. 1993. 2

De hoekwoning wordt in 1996 nog weer een keer licht aangepast, de zuid-oosthoek wordt dan ingericht als café-restaurant.

tek. 1996

Dat is op dit moment de status quo.

actuele foto's

De verdere beschrijving in detail gebeurt aan de hand van becommentarieerde foto's om zodoende het overzicht te bewaren.

extern

1. *Terborgh vanuit de lucht, met de externe gebouwen van molen en kapschuur*

1.2

2. De entree van het complex loopt via een vaste brug, die een ophaalbrug als voorganger had

3. De sporen daarvan zijn duidelijk waarneembaar in de vorm van de boven de poortdoorgang aanwezige verticale, dicht-gemetselde sleuven waarin de bomen die horizontaal liepen met het brugdek en daaraan verbonden waren door kettingen opgesloten werden als de brug was opgehaald

4. Dat ophalen geschiedde door aan de binnenkant met een haspel of balken met een contragewicht het hele brugdek op te takelen waarbij dat aan de voet van de poort scharnierde. De katrollen maken dat proces goed zichtbaar. Het brugdek zelf viel in het verdiepte deel van de gevel

5. Rechts van de poort laat de gevel behalve diverse keldergaten de twee verdiepingen zien die zijn ontstaan na een verbouwing in de 18de eeuw.

6. De ramen zijn van hout en hebben een kalf en een vast, gedeeld bovenlicht. Er zijn geen aanwijzingen dat de omlijsting oorspronkelijk kruiskozijsen vormden

8. Zoals eerder al is aangetoond aan de hand van de bouwtekeningen rond 1940 is de noordgevel grotendeels gewijzigd, o.m. door de ramen te vervangen in ijzer en op andere plaatsen in de gevel te zetten

7. De noord-oosthoek met de lange, sterk gewijzigde noordgevel en een Gelderse topgevel als beëindiging van de haakse vleugel die bij de poort begint. Die gevel is op een venster op zolder na blind. Dat de haakse vleugel is opgehoogd is goed te zien aan de verhouding t.o.v. het dak van het poortgebouw. Dat dak had aanvankelijk de hoogte van de vleugel links van de poort, zoals aan ettelijke voorbeelden uit de streek is te zien. Bovendien is anders het effect van een poortgebouw dat immers moet markeren en imponeren er niet. Ook inpandig is dat te zien

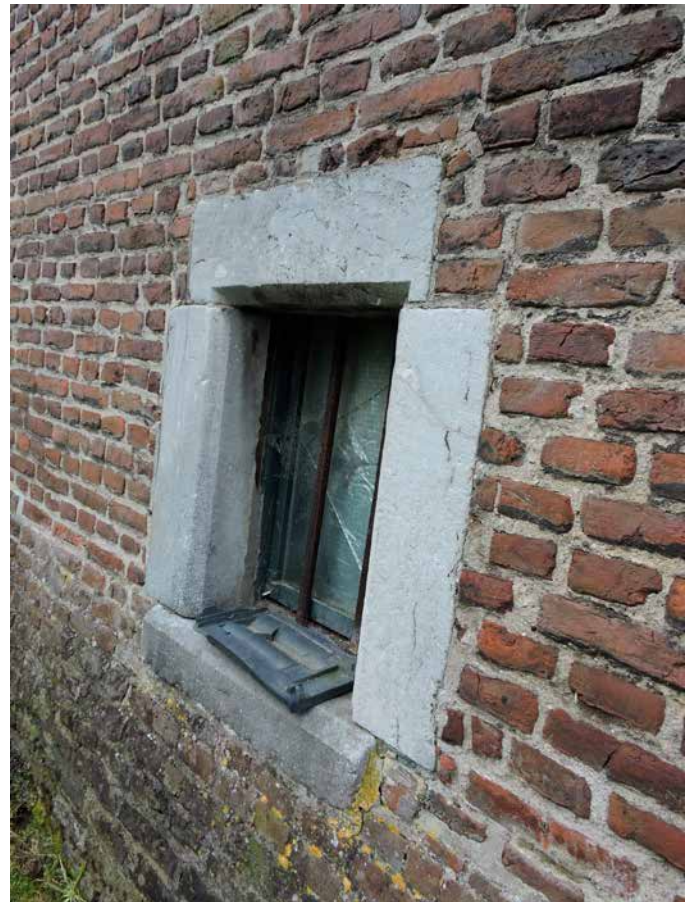

9. Kenmerkend voor de ijzeren ramen is het centrale deel dat open kan, analoog aan industriële ramen van rond 1900

10. De nieuwe ramen aan de noord-westkant, die deels oudere op andere plekken vervangen, - zie ook weer de tekeningen-, zijn van hout. De deskundigheid van de metselaars van de bouwcampagne van rond 1940 is enorm: er is nauwelijks te zien dat er wijzigingen in het metselwerk hebben plaatsgevonden. Slechts hier en daar, zoals in dit geval, is aan kleine vulstukjes van baksteen te zien dat er openingen zijn aangepast. Bij de nieuwe is daar helemaal niets van te zien. Wel dient opgemerkt te worden dat de ingrepen 80 jaar geleden hebben plaatsgevonden waardoor er inmiddels sprake is van verweer en patina

11. De inpassing van de keldergaten en hun uit hergebruikt materiaal samengestelde omljstingen in Naamse steen vertonen ook sporen van latere plaatsing

12. De bovendorpel van deze opening is duidelijk uit een ander gebruik afkomstig

13. De westgevel, met op de kop de eindgevel van de noordvleugel met zijn Gelderse beëindiging en beperkte openingen, is grotendeels gesloten. Omdat daar stallen lagen voldeden enkele kleine ventilatieopeningen. De raampjes zijn bijgeplaatst

14. De stalvleugel eindigt bij de poortonderdoorgang vanuit de binnenplaats naar het motte-eiland, met de gemetselde brug die in de 19de eeuw te dateren is

15. Links en rechts daarvan loopt een trapje naar maaiveldniveau

16. De brug was aan beide zijden afgedekt met platen Naamse steen. Rechts is die nog aanwezig, links is her en der hergebruikt

17. In de platen zijn de restanten van hekwerk te zien dat afgezaagd is

18. De bevestiging is klassiek met ingegoten en bijgeklopt lood

19. De poortdoorgang ligt net naast de stalvleugel. Aan de binnenplaatskant is te zien dat dat deel daar opnieuw is opgemetseld.

20. De achterkant tot aan de zuid-westhoek

21. De invulling van dit deel is secundair, staat tegen de kopgevel van de schuur aan de zuidkant en is m.n. door de twee dakschilden te herkennen als extra toevoeging. Opvallend is de muizentandversiering onder de dakrand

22. De zuid-westhoek

23. De rest van de schuurvleugel met aan het eind de Gasterij

24. Ook hier een muizentandlijst. De poort was aanvankelijk een vierkante opening maar is rond 1940 opgewaardeerd tot de huidige vorm

25. De schuur heeft aan beide zijden een Gelderse beëindiging

26. De oostkant, met helemaal rechts het poortgebouw

27. De oostzijde in zijn geheel

28. Doorkijk naar de binnenplaats vanuit de entree-poort

29. Het poortgebouw aan de binnenzijde. Rechts de oorspronkelijke hoogte van de aansluitende vleugels, links is die in de 18de eeuw opgehoogd. Opvallend is de willekeurige plaatsing van openingen, waarbij de zeer smalle deur helemaal links, nu de dagentree van het herenhuis, pas in 1993 is aangebracht

30. Ramen in de linker vleugel die horen bij de 'hoekwoning' die van het herenhuis is afgezonderd

31. De deur naar een gangetje dat is afgezonderd van de woning erachter

32. De gevel van het herenhuis met het verhoogde terras, inclusief de drinkbak van Naamse steen die rond 1940 is geplaatst. Het terras had een lagere voorganger zoals is te zien op een foto van rond 1910. Op de verdieping zijn sporen te zien van een dichtgezet raam

33. De voordeur heeft een omlijsting van Naamse steen en is te dateren rond 1800. De deur zelf is secundair

34. Ook hier is te zien dat de omlijsting later is ingepast in bestaand metselwerk

35. De muurtjes van het terras zijn bij de opgang naar de voordeur afgedekt met stukken steen van de brugleuning

36. De 17de eeuwse kapel. Het bijbehorende huis is afgebroken in de late 18de eeuw. Of het nieuwe huis eenzelfde hoogte heeft als het oude is niet te zeggen. De kapel is in elk geval blijven staan, en maakt het aannemelijk dat het huis een vergelijkbare uitvoering kende met mergel en een versierde daklijst

37. Boven de ramen van de kapel staat links MAR en rechts ANA in mergel uitgehakt, en in het midden een IHS-monogram, op een vergelijkbare steen

38. De lijst bestaat uit trigliefen en rondjes van mergel, afgewisseld met liggende ruitvormen. Het dak van de kapel is gedekt met leien, alle andere daken hebben zwarte muldenpannen. Alleen de schuurvleugel heeft Vlaamse pannen, zwarte en rode

39. De totaal vernieuwde hoek van de noordwestvleugel. Zie ter vergelijking de foto rond 1910

40. De deur...

41. de poort...

42. en de deur met beeldnisje links zijn allemaal, net als de ramen daar, het resultaat van de verbouwing van rond 1940

43. Het beeldnisje

44. Alle openingen zijn nieuw en vervangen rechts een van de voorgaande drie poorten van de remis annex wagenloods

45. De middelste poort is gebleven zij het in aangepaste vorm

46. De poortdoorgang naar het buitenterrein annex het motte-eiland heeft aan de binnenplaatskant geen houten poort. Het muurwerk is helemaal nieuw

47. De rest van de stalvleugel, met links de schuur. Ook hier allemaal nieuwe openingen

48. De schuur met aansluiting, links, op de stalvleugel in de poortvleugel

49. De hoek met daarin de Gasterij

50. De poort in de schuurvleugel vervangt een ouder exemplaar

51. Hang- en sluitwerk dateren uit de campagne rond 1940

52. De rest van de vleugel tot aan het poortgebouw

53. Het lichte dakoverstek wordt gedragen door 17de eeuwse korbeels die waarschijnlijk uit het complex komen, mogelijk van het dak van het gesloopte 17de eeuwse huis

54. *De vleugel naar de zuidkant gezien*

55. *De nabij gelegen molen*

56. *En de kapschuur uit 1939*

57. *Idem*

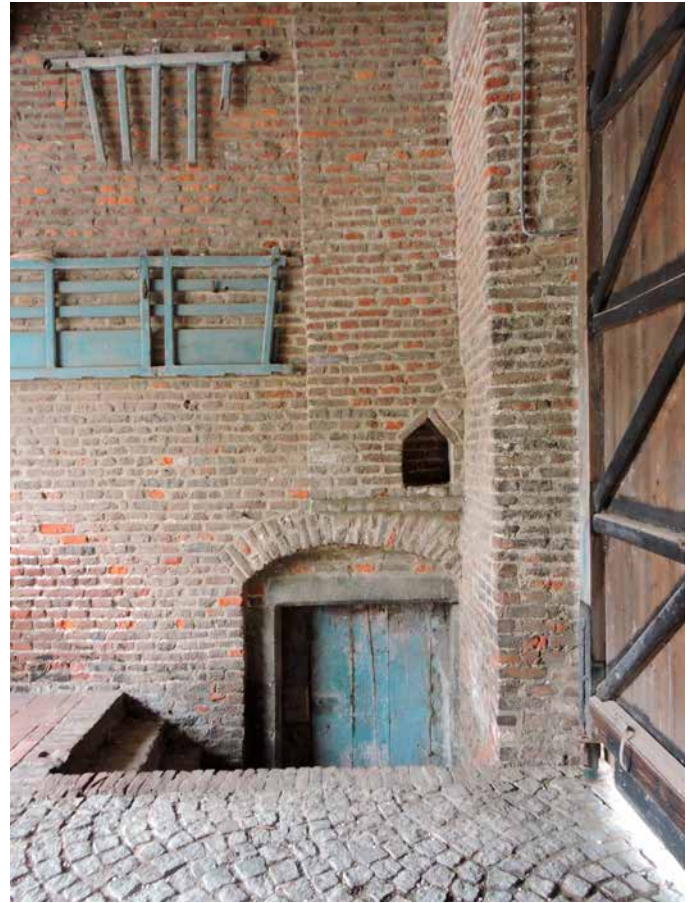

58. *Idem*

de ruimte onder de poort

59. Het muurwerk is hier nog 17de eeuws en laat een levendig beeld zien met de entree naar de hoekwoning, voorheen o.m. de woning van de meesterknecht

60. Rechts van de poort een verdiepte entree van een aantal kelders die dienst hebben gedaan als aardappelkelder

61. Rechts boven de entree een lampnis

62. In de zoldering is de opvangconstructie van een haard met stookvloer te zien van de kamer boven de poort

63. In de tegenoverstaande muur geeft een deur toegang tot de woning links, voorheen o.m. de ruimte voor wassen en later melkafhandeling en voor knechten

de woning rechts van de poort

64. De trap naar de kelders onder de rechtervleugel

65. De deuromlijsting is een combinatie van Naamse steen en beton

66. Doorkijk door de kelder langs de buitenmuur

67. De eerste kelder heeft een bakstenen gewelf dat te dateren is inde late 18de eeuw

68. Zicht naar de buitenkant

69. Blick terug naar de trap

70. *Blik langs de tweede kelder naar de derde*

71. *De verspringing in het plafond van de verbindende gang laat zien dat de kelders separaat van elkaar zijn gemaakt*

72. *De derde kelder met een waterput, rechts een voormalige koekoek. De boog is een latere toevoeging om de druk van een nieuwe muur op de begane grond op te vangen*

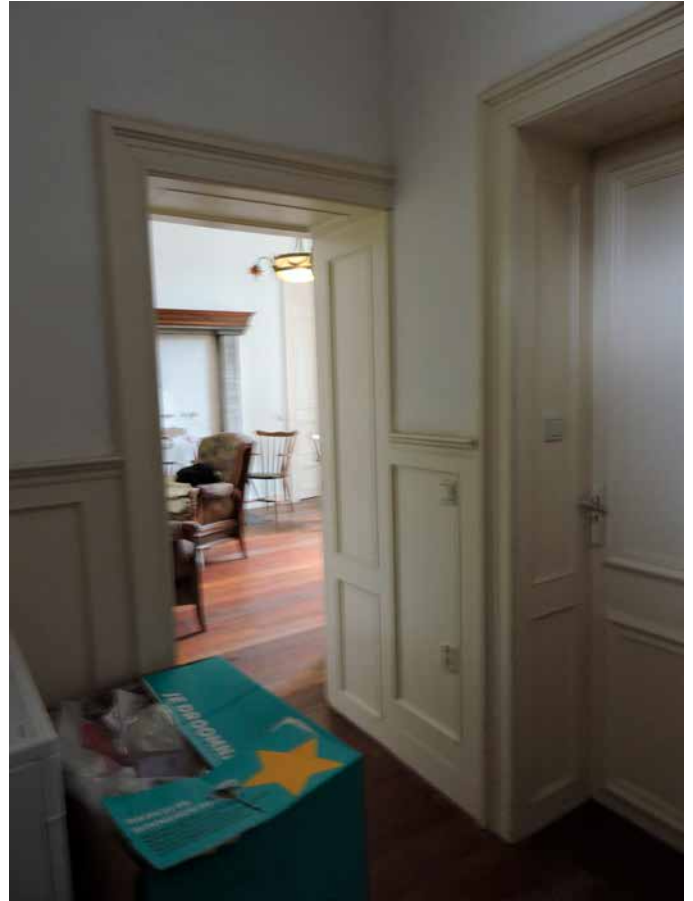

73. *De put is van baksteen*

74. De middelste kelder is korter en had aanvankelijk een entree van binnenuit. De muur heeft te maken met latere scheidingsmuren op de begane grond

75. De hoekwoning vanuit de hal

76. In de woonkamer is een pseudohaard geplaatst in de tijd van Stassen

77. De lijsten rond het plafond zijn zeer recent

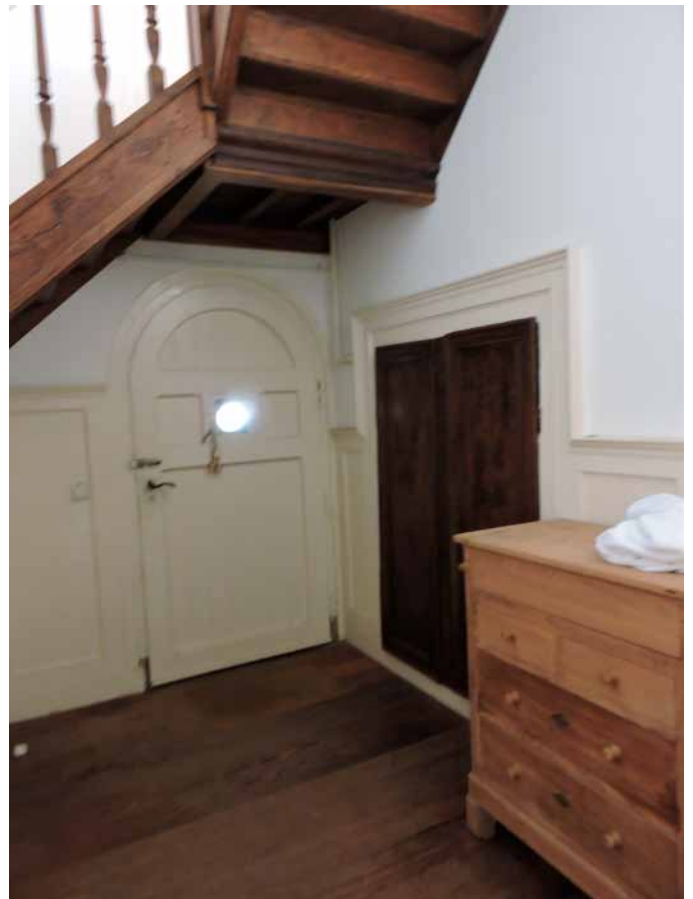
78. In de achterkamer staat een deur die geen enkele relatie heeft met het huis en dus ook een 'Stassen' zal zijn

79. De schouwmantel is eveneens nieuw

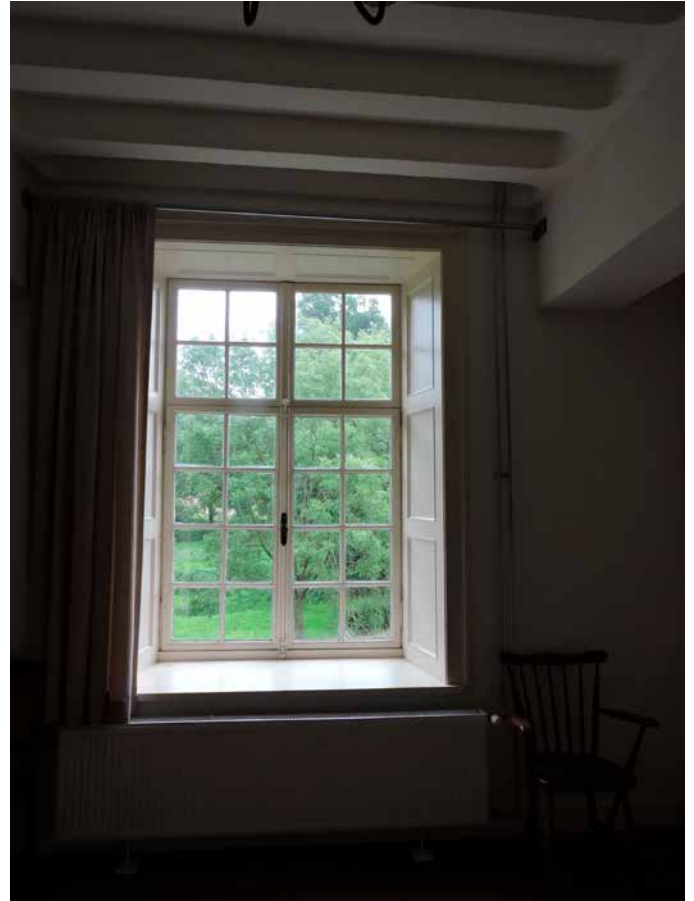
80. Delen van ouder lijstwerk zijn aangevuld met recente lijsten uit de bouwmarkt

81. De trap in de hal is nieuw en komt op oudere tekeningen niet voor

82. De aanlanding op de verdieping

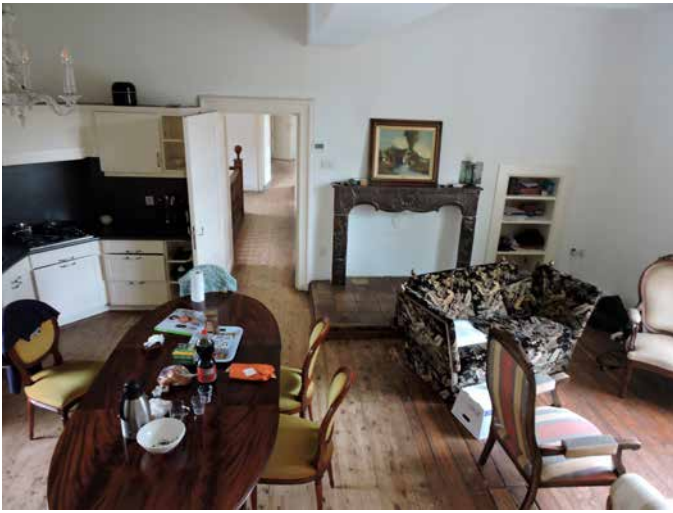
83. Raam op de verdieping, rond 1900

84. Kamer op de verdieping met fantaseschouw

85. De schouw is een merkwaardig samenraapsel van losse elementen

86. De kamer aan de poortkant

87. De schouw is een decorstuk

88. De trap naar de zolderverdieping annex torenkamer, met inbouwkast: allemaal nieuw geplaatst

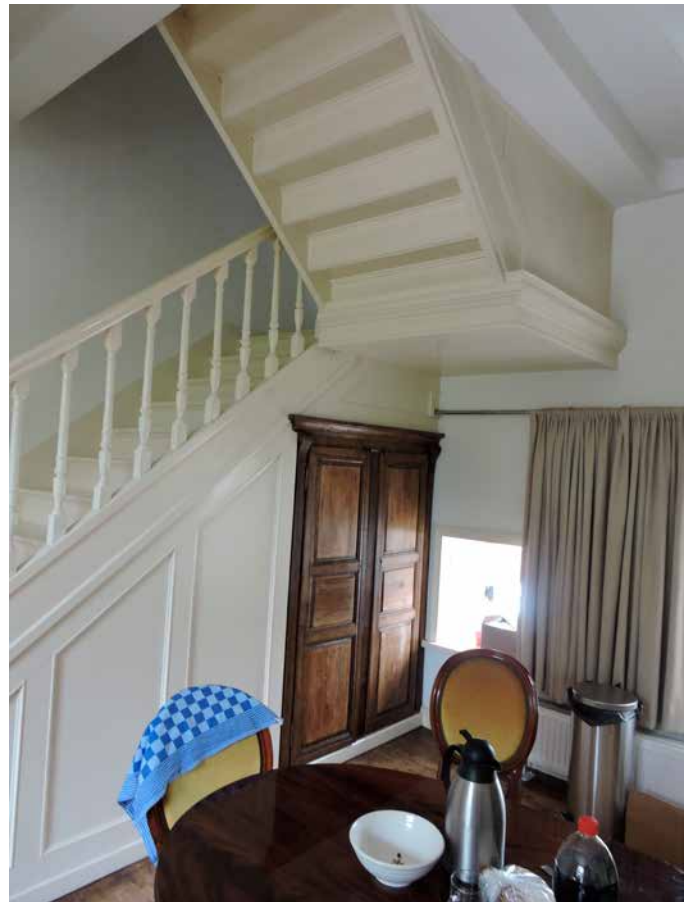
89. De plafonds zijn voorzien van Kölner Decken: geen klassieke speldering maar vlakke delen met afgeronde hoeken. De verschillende afstanden tussen de gewelven maken het aannemelijk dat de oude balklaag is gehandhaafd. Het pleisterwerk is vernieuwd

90. Een fantasieschouw op een bestaande stookplek annex schoorsteenkanaal

91. De vloeren zijn nieuw en vrij recent

92. De trap naar de zolder

93. Blick naar beneden

94. De aanlanding van de nieuwe trap

95. De kamer boven de poort, met doorkijk naar de zolder van de rechter vleugel. Het dak van beide delen kapt met een kil op elkaar aan

96. Een optelsom van trapdelen tot in de nok. Het spantwerk is origineel

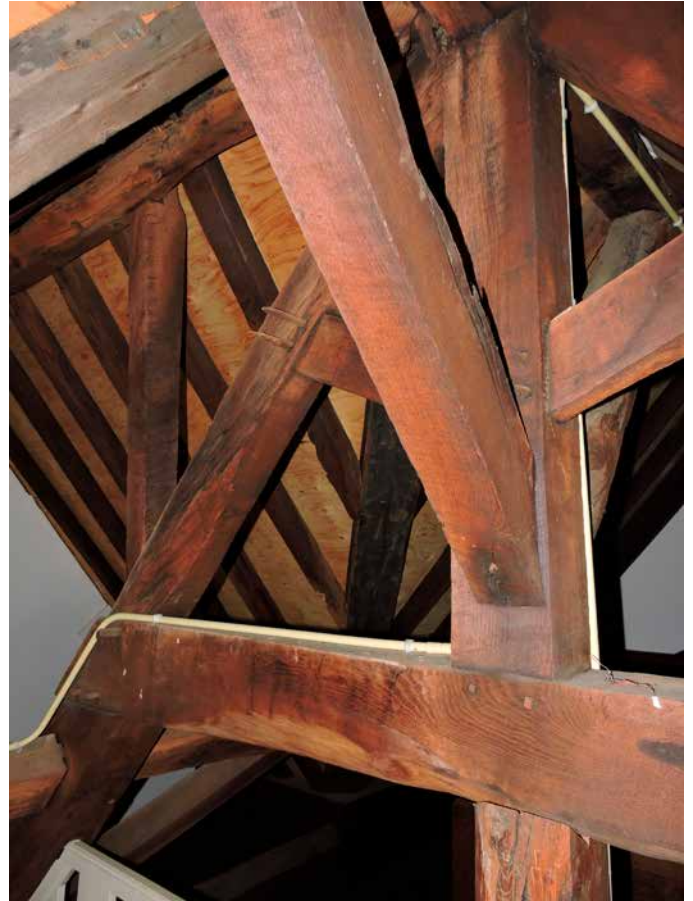
97. Raam op de verdieping aan de courzijde

98. De oorspronkelijke helling en het dakvlak van het dak van de poorttoren zijn nog aanwezig achter de hoge, nieuwe aankapping van de spanten van de rechter vleugel

99. De latere kil...

100. .... en de nokconstructie van het dak van het poortgebouw

101. De noordoostkant van de kap van de rechtervleugel

102. Aan de westkant is goed te zien dat de gordingkap oorspronkelijk een vrij dakvlak had, los van het dak van de vleugel van het herenhuis

103. *De constructie is uiterst solide en goed doordacht, met enige overmaat in het gebruikte hout*

104. *Detail*

105. *Detail*

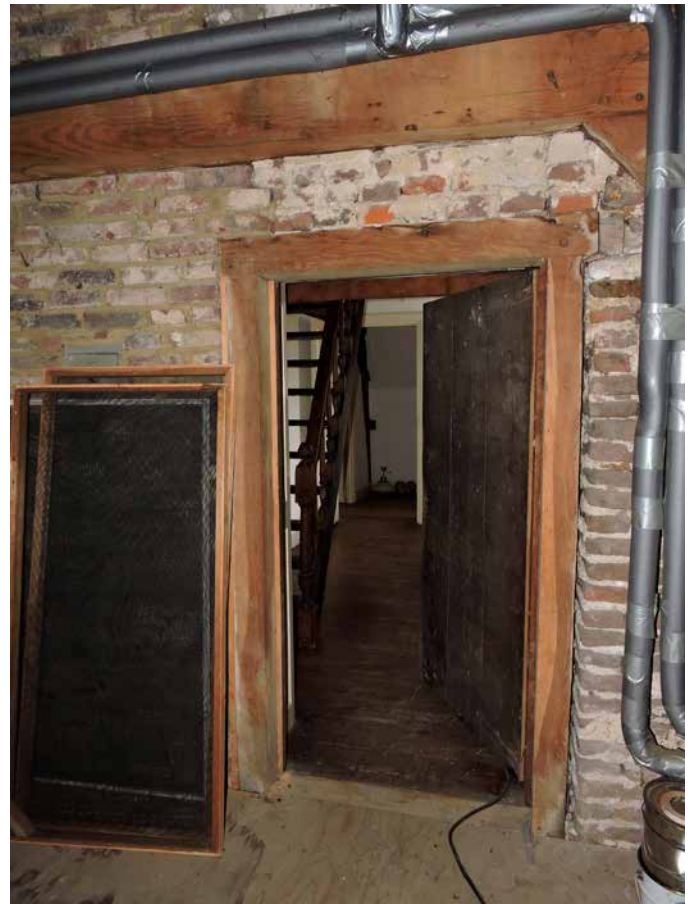

106. *De opbouw van de spanten, met een in het dakvlak liggend tweede spantbeen dat tot de jukdekbalk van de nok loopt*

107. Totaal beeld van een spant

108. De verbinding met de torenkamer

het herenhuis

109. Achter de smalle deur in de rechter vleugel gaat een gangetje schuil dat de toegang vormt naar het herenhuis. De ruimte is deel van de hoekwoning

110. Van daaruit wordt de hal betreden, naast de haard

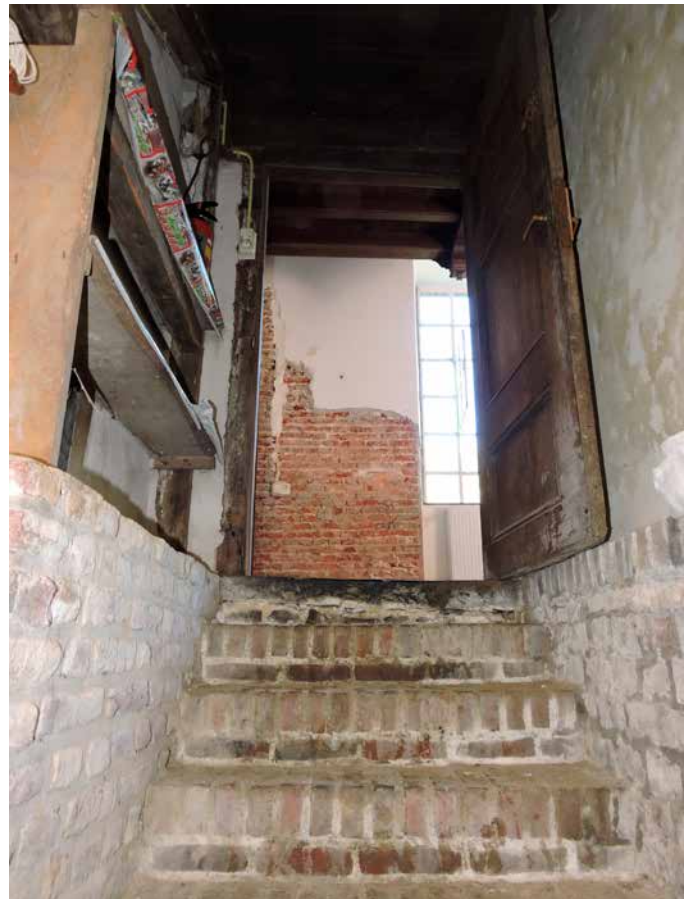
111. De bordestrap van eind 18de eeuw

112. Idem. De hal is hier twee bouwlagen hoog

113. Onder de trap ligt de ingang van de kelders

114. De trap naar boven gezien

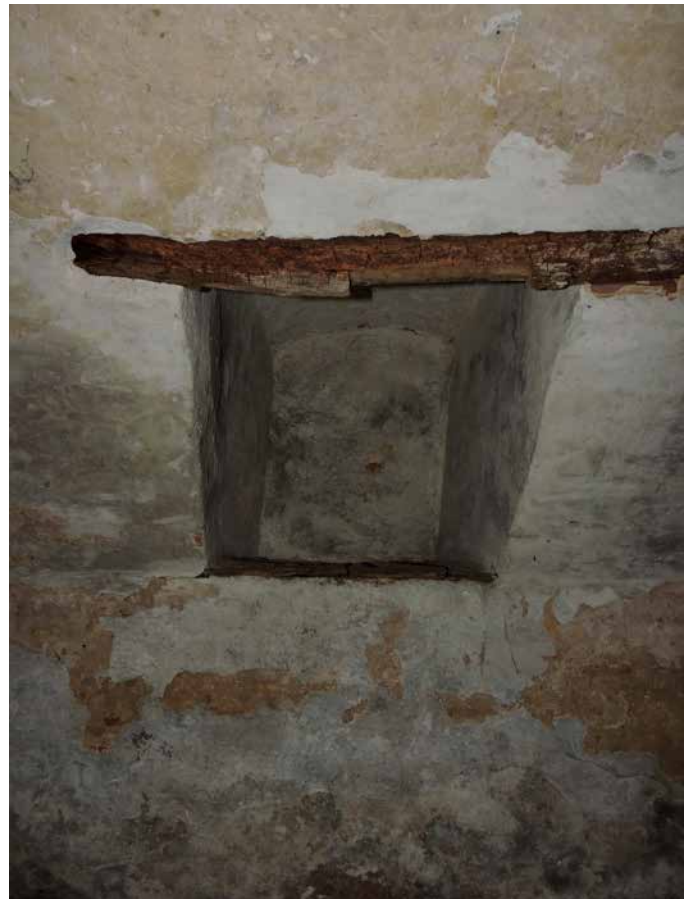
115. De verbinding naar rechts, waar twee kelders achter elkaar liggen

116. De gedrukte gewelven en de gebruikte baksteen wijzen op een ontstaanstijd eind 18de eeuw. Daarbij zijn de buitenmuren blijven staan. Die laten dan ook openingen naar buiten zien die al bestonden en al dan niet zijn dichtgezet, of nieuwe die toen zijn gemaakt

117. De verbinding tussend e kelders

118. Een nis voor het neerzetten van een lamp of iets kwetsbaars

119. De verjonging in de muur is mogelijk een voormalige entree van buitenaf op de plaats waar nu het terras ligt

120. Opnieuw openingen die geen direct logisch verband tonen met de huidige kelders. De nis rechts maakt de indruk van een voormalige koekoek

121. De merkwaardige plek en de vorm van deze nis zijn een raadsel

122. De andere kelder laat een identieke situatie zien. Omdat de lage nissen niet zichtbaar zijn dichtgemetseld is uitgesloten dat het vroegere openingen naar buiten zijn. de vloeren bestaan uit op hun platte kant gelegde bakstenen

123. De afsluiting van deze nis suggereert iets van een gevangenis, maar in de praktijk is deze vooral bedoeld om insluiping van buitenaf te voorkomen. Voor een gevangenis is het traliewerk aan de magere kant

124. De haard in de hal, met links een sanitaire ruimte die zich in de hoekwoning bevindt. Rechts het gangetje naar de dag-entree

125. De haard in profiel. De samenstelling klopt net niet wat de mogelijkheid dat de haard in zijn geheel een nieuw element is verhoogt

126. De haardwangen zijn typerend voor de vroege 17de eeuw. De krul van de haardband is nieuw wat de vraag oproept of beide ophanghaken niet vernieuwd zijn

127. Ook het acanthusblad is onderdeel van de gebruikelijke vormgeving...

128. .... de gemankeerde krijger met de leeuwenkop is daarentegen uniek

129. Het boezemhout is een optelsom van bestaande profielen maar is niet origineel en dus naar alle waarschijnlijkheid ook pas rond 1940 geplaatst

130. De renaissance haardplaat is niet origineel en is ook niet juist geplaatst

131. De deur links van de haard geeft goed de dikte van de topgevel aan van het oorspronkelijke huis. Een haard tegen een topgevel is niet gebruikelijk, opnieuw een argument voor een historische herplaatsing van de haard

132. Doorkijk langs de noordgevel naar achter

133. De volgende kamer heeft een fantaseschouw met een niet passende spiegel

134. De schouwmantel is een 19de eeuwse imitatie

135. De datering is dan ook nietszeggend

136. Ook de panelen van de zijkanten wijzen op de 19de eeuw

137. De 'Smitsramen'

138. Raam in gesloten toestand...

139. ... en in geopende staat

140. De achterste kamer, op de tekeningen van rond 1940 de zaal genoemd

141. Daar staat inderdaad de door de Rijksdienst in 1955 ontworpen schouw

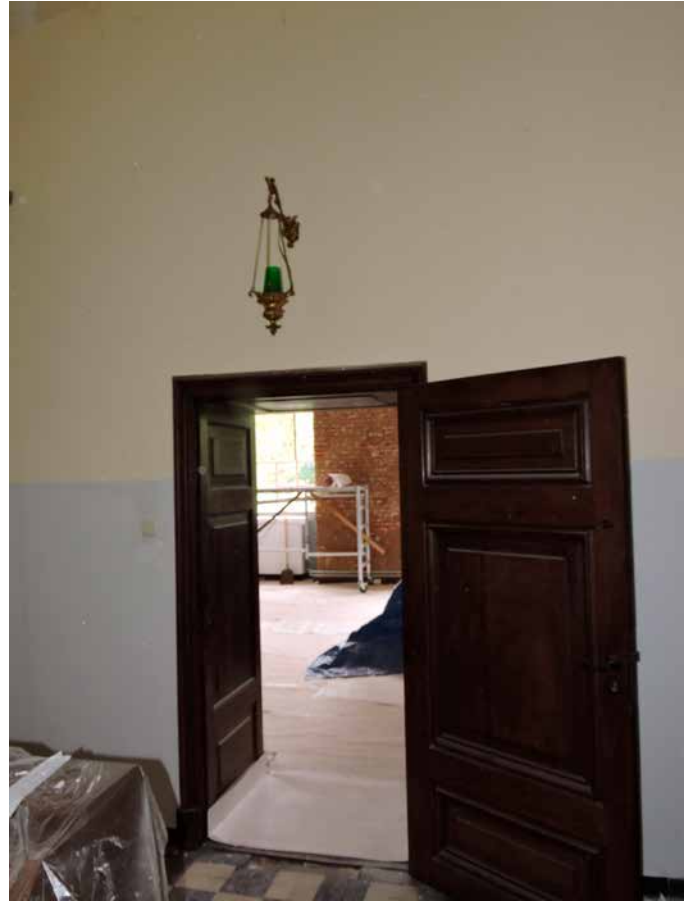
142. Die laat een merkwaardige vorm zien waarbij wel in de streek gebruikte materialen zijn toegepast

143. Voor de vuurplaats zijn oudere stookvloertegeltjes gebruikt op een zeer ongebruikelijke manier. Gezien de herkomst van het ontwerp een merkwaardige oplossing

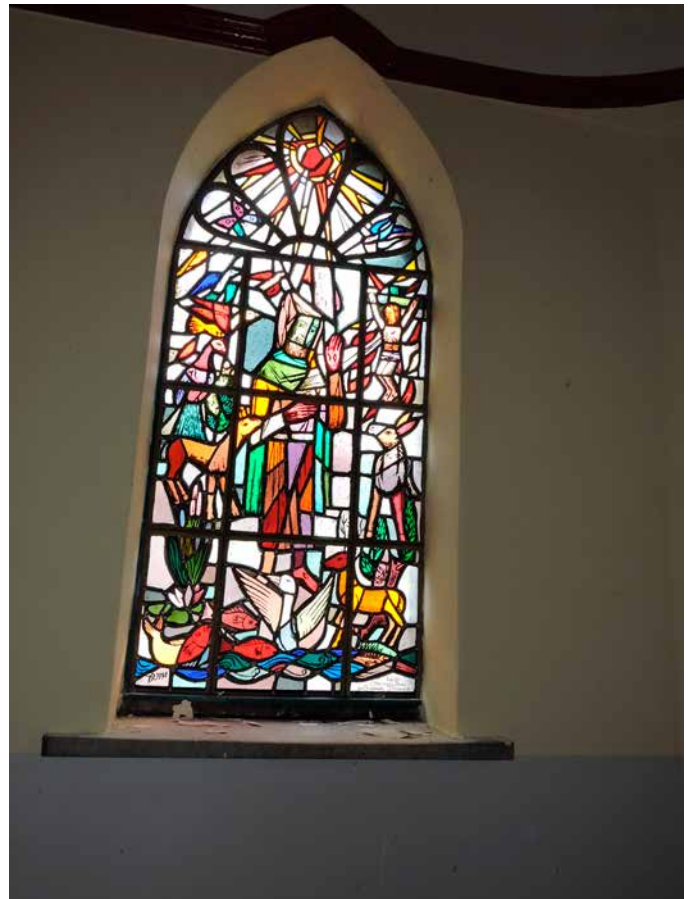
144. *De doorgang naar de kapel*

145. *Vanuit de kapel naar de zaal gekeken*

146. *Het plafond van de kapel*

147. *Het linker...*

148. .... en het rechter raam

149. Daar staat de naam van de opdrachtgever en mogelijke financier, Frans Beckers, toenmalig burgemeester van Schinnen, en de naam van de maker

150. In het linker raam heeft Jos Stassen de ramen gesigneerd en gedateerd, 1998

151. Detail van de vloer op de verdieping met nieuwe eiken planken

152. De trap op de verdieping met de balustrade

153. Tegen de oostgevel, boven de haard op de begane grond, heft antiekhandelaar Stassen een rustieke wand gemaakt

154. Detail

155. Blik vanuit het begin van de gang langs de noordgevel die de slaapkamers ontsluit

156. De trap voert in volle breedte verder naar de zolder

157. *De gang langs de noordgevel*

158. *De kinderbalkjes zijn nieuw, de moerbalk is omtimmerd met eiken planken. Het is niet duidelijk of die ijzeren balken omsluiten of oorspronkelijke balken die geen mooie volle en strakke maat meer hadden*

159. *Raam aan de zuidkant*

160. *Schouw in een van de slaapkamers met een eenvoudige recent aangebrachte schouwlijst*

161. *De kamers zijn sterk verbouwd*

162. *Daarbij zijn met oude deuren onder meer kasten gemaakt*

163. *Blik richting oosten*

164. *Op de kop van de gang is een muurkast gemaakt. Ook hier hergebruikte deuren*

165. Een van de rudimentaire haardlijsten, bedoeld om er een versierde plank aan te bevestigen. Het is de vraag of er ooit op deze plek een haardje was

166. In de noordgevel zit een uitsparing die makkelijk de associatie met een muurtoilet kan oproepen. Waarschijnlijk gaat het om een nis waarin door personeel warm water voor de gebruiker van de slaapkamer er tegenover werd neergezet

167. Een van de slaapkamers met opnieuw een omtimmerde moerbalk, hergebruikte kinderbalkjes en een nieuw plafond

168. Een fantaseschouw in een van de slaapkamers, gemaakt van aan elkaar gepaste elementen

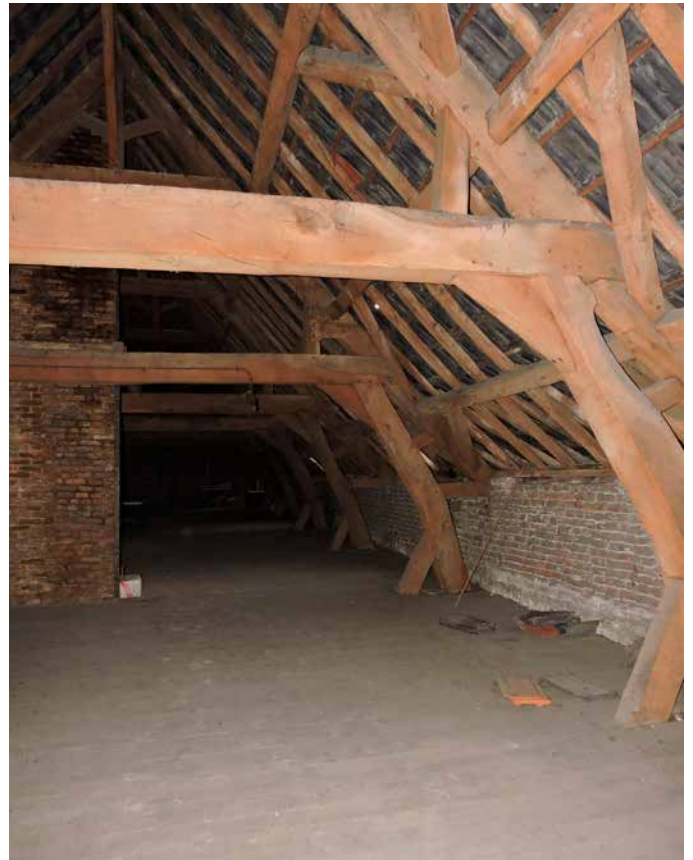
169. De trap naar de zolder

170. Blik richting noord-oosten, met doorkijk naar de haakse vleugel, rechts van de poort

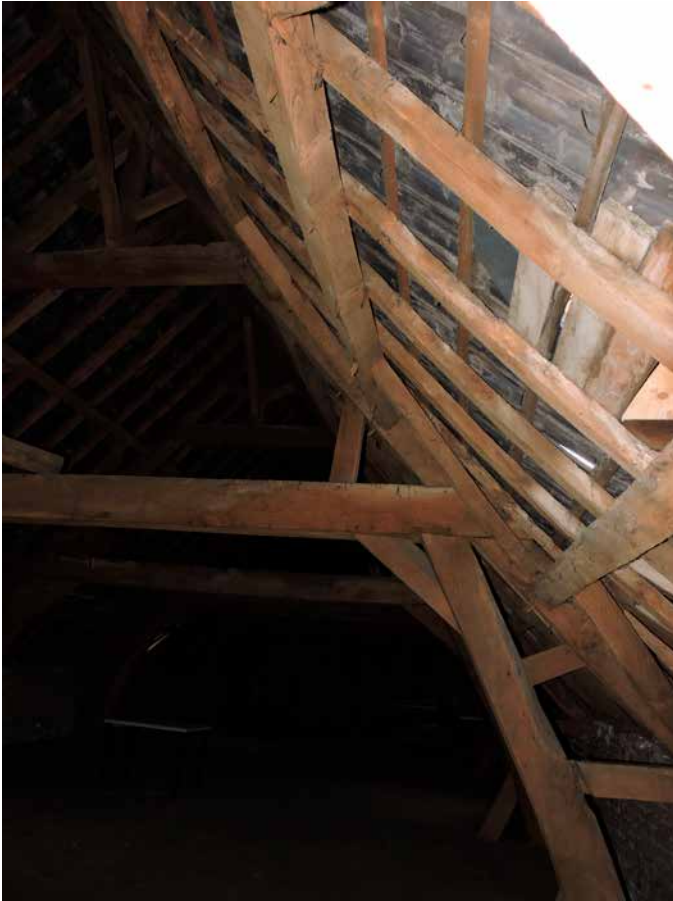

171. De zolder van west naar oost gezien met rechts de deur vanaf de trap vanuit de verdieping en op de achtergrond de opening naar de haakse vleugel

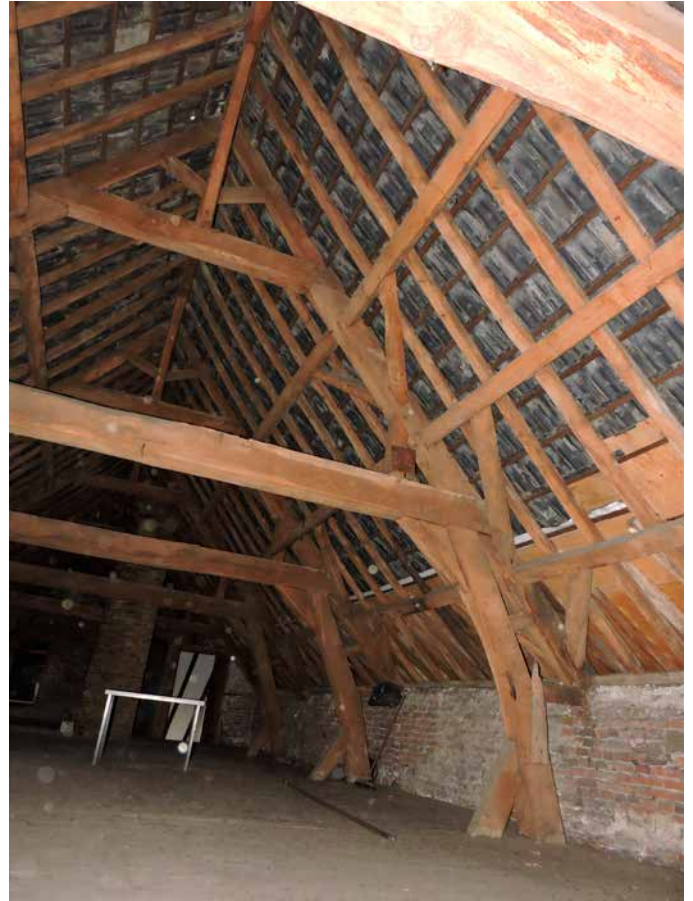

172. Ook hier een gordingkap, zij het van een iets minder kwaliteitsvolle uitvoering dan in de haakse vleugel. Daarmee is meteen een iets jongere datering te geven, in de late 18de eeuw

173. *De opbouw van de spanten lijkt sterk op die van de haakse vleugel zodat kan worden aangenomen dat dezelfde timmerlieden aan de slag geweest zijn*

174. *De opbouw van de spanten is klassiek en zeer deskundig uitgevoerd*

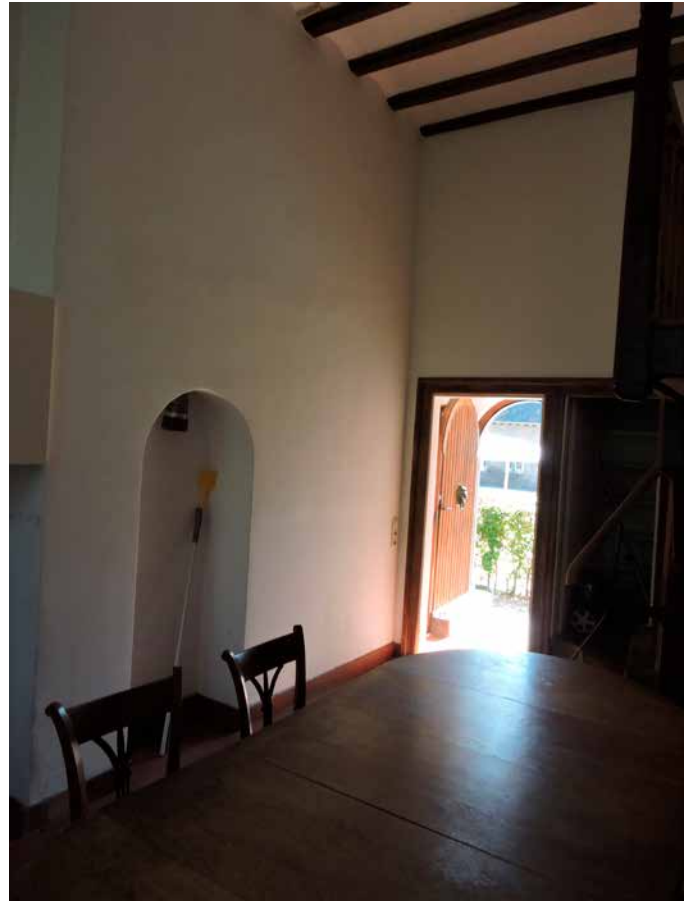

175. *De dakkapellen zijn deels nieuw en verder allemaal vernieuwd rond 1940*

de woning achter, in de noordwesthoek

176. De deur van de woning, rond 1940

177. Blik vanuit de kamer door het halletje naar buiten

178. Het halletje met rechts de trap

179. De vrij recente trap naar de verdieping, boven de poortruimte door

180. De aansluitende ruimte achter de poort, in gebruik geweest als kunstenaarsatelier

181. Blik richting de poort van rond 1940

182. Blik van de verdieping naar de trap, die vrij recent is

183. Op de balklaag na is hier alles nieuw, inclusief de haard

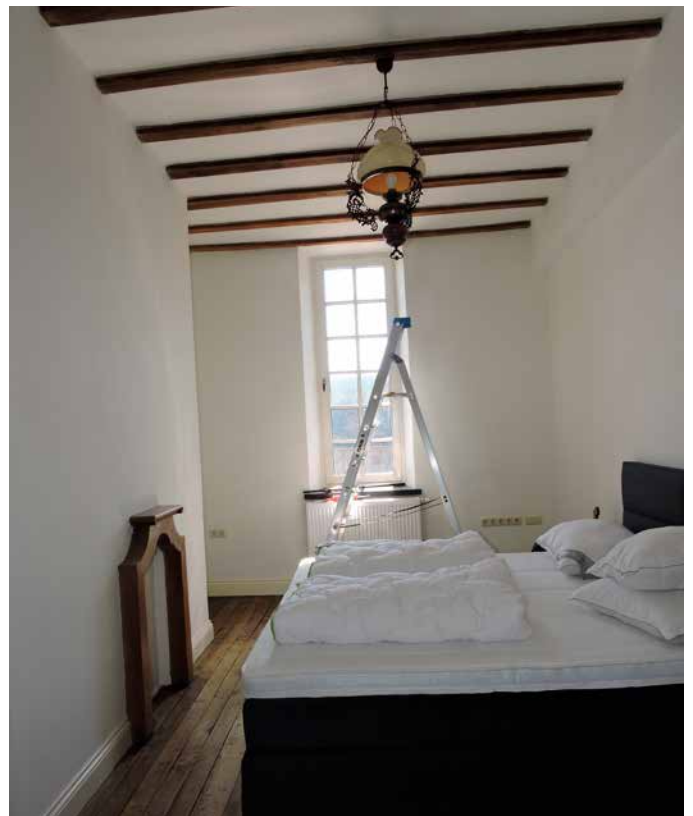
184. *De fantasiehaard..*

185. *... met een haardplaat die enkel decorstuk is. De plaat komt uit de Eifel, laat een fragment van een grotere voorstelling, waarschijnlijk het offer van Jacob, zien, en is daarmee een voorbeeld van de samenstelling uit losse elementen waarmee een plaat gegoten werd. De vorm met voluten is typerend*

186. *Hergebruikte deur met geëtst glas op de verdieping*

187. *Een van de slaapkamers met een eenvoudige haardconstructie die als decorstuk is gebruikt. In feite is het een constructie die in de muur werd gezet om een ijzeren haardlijst tegen te bevestigen*

188. *De deur in de zijvleugel*

189. *De buitenkant van de deur*

190. *De ruimte er achter, haaks op de poort-
ruimte*

191. *Idem, eveneens gebruikt als atelier*

de stalvleugel achter

192. De poort vervangt ongeveer een van de drie poorten van de remise die er voor 1940 was, en geeft nu toegang tot de stallen. Destijds gebouwd als garage

193. De bijbehorende ruimte. Alle plafonds hebben ijzeren ribben en een betonnen dek

194. Een van de veulenstallen annex paardenstallen

195. De kap van de hele vleugel is origineel. Deze is vroeg-19de eeuw, volgt grosso modo het principe van de 18de eeuwse kappen van het huis, maar is lichter van uitvoering

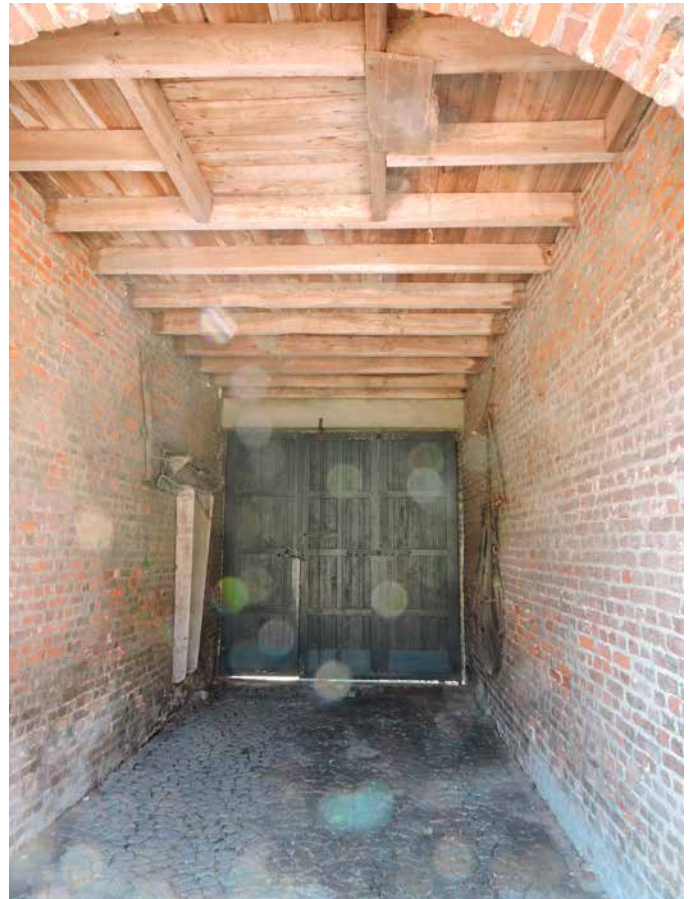
196. *De kap is wel uitgevoerd als gordingkap*

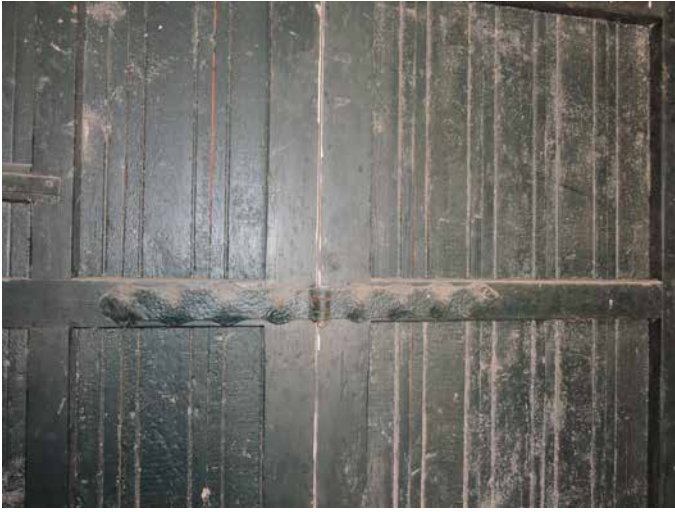
197. *Het gebruikte hout is minder zwaar en recht dan dat van de woonhuiskappen*

198. *Een aardig detail: een grote wasmand waarmee de was naar de bleek werd gebracht, van rond 1900*

199. *De poortdoorgang naar het motte-eiland c.q. het park*

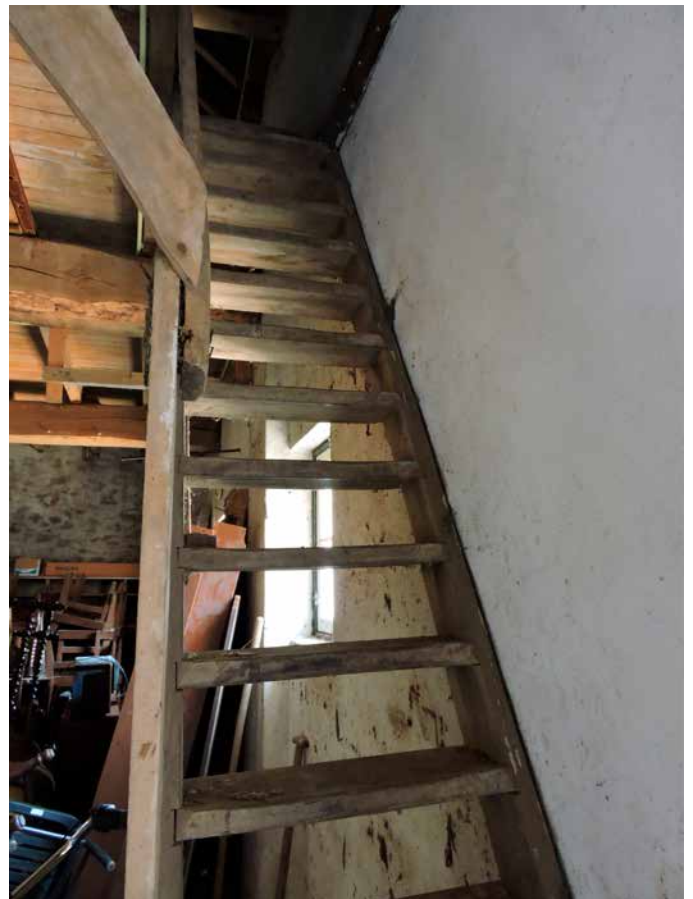
200. Ook hier alles van rond 1940, dus ook de gehengen

201. De poort helemaal links, naar de ruimte die achter de schuur is aangebouwd

202. Het interieur met rechts een trap naar de zolder

203. De lange steektrap

204. De zolder met de kapconstructie die licht afwijkt van de rest maar wel als gordingkap is uitgevoerd. De spantbenen lopen hier verder door naar beneden en rusten op de vloer i.p.v. op een moerbalk

205. Ook hier een zorgvuldige uitvoering

206. Detail

207. Het dakvlak

de schuur

208. De poort heeft zijn rondboog pas gekregen rond 1940. Doorkijk naar de binnenplaats

209. Spant met deel van een oogstladder, rechts van de doorgang naar de cour

210. Blick verder naar het oosten

211. Het flieringspant links van de doorgang

de gasterij

212. Een groot deel van de zuid-oosthoek herbergt de gasterij

213. De ruimte achter de lage poort aan de courzijde

214. De ruimte inde schuur, met betonnen dek op ijzeren ribben, destijds de kalverstal en veekeuken

215. De stal in de zuidvleugel

217. Doorkijk richting poortvleugel

← 216. Detail van het dek

woonvleugel links

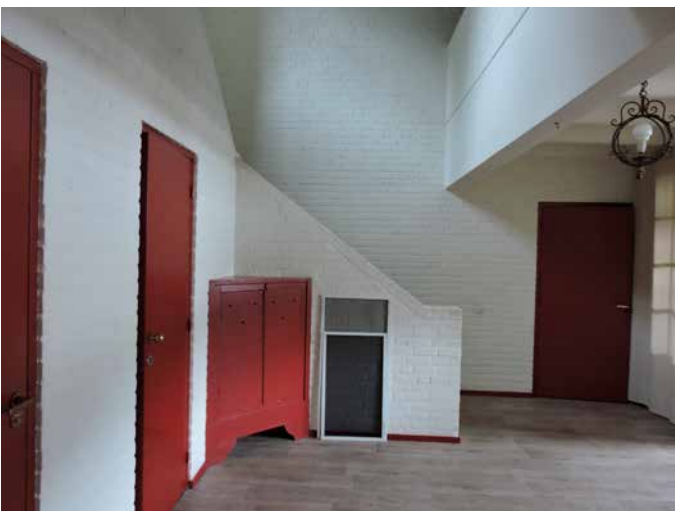
218. De entree naar de sterk aangepaste woning links van de poortdoorgang

219. Na een halletje wordt de eerste kamer betreden met daarin een ombouw die doet denken aan een Kempische haard of een bedstee maar een vrij recent getimmerte is zonder herkenbare functie

220. Ook de ruimte ernaast, aan de buitenzijde van het complex, laat een dergelijke onduidelijke oplossing zien

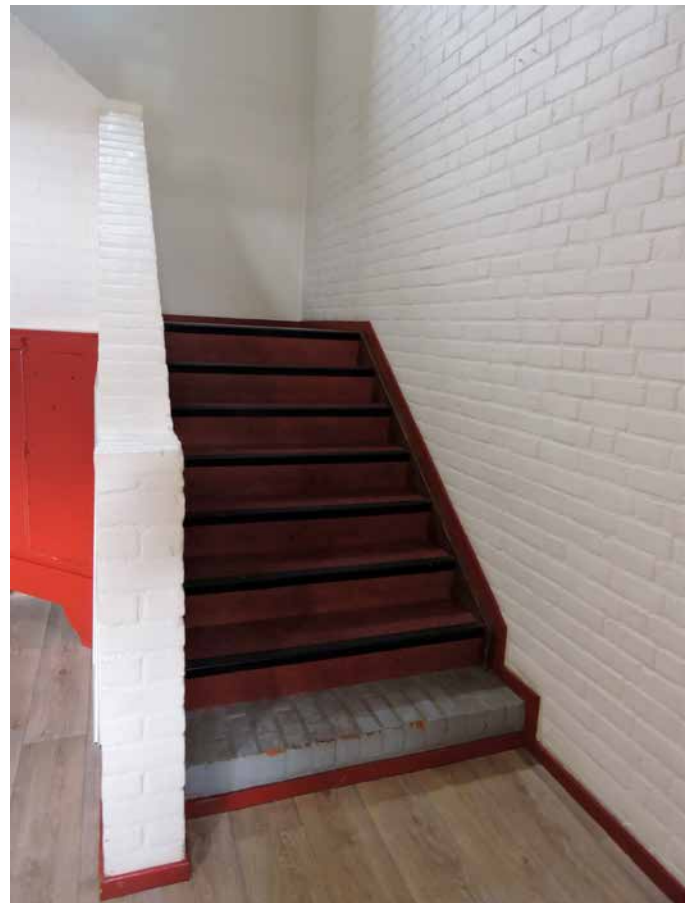
221. In de daarop volgende ruimte zijn toiletten geplaatst en een houten trap naar een open verdieping, die in beton is uitgevoerd

222. De trap

223. De voordeur vanaf de binnenplaats aan de binnenzijde, gevolgd door een tochtportaal met glasdeuren. De plafonds bestaan uit gegoten betonnen elementen die een gespelderd plafond imiteren

224. Detail van een glasdeur van het tochtportaal, waarbij oude deuren zijn hergebruikt.

225. Slaapkamer op de verdieping

226. Ook hier gegoten plafonds

waardenstelling

De architectonische waarde van het complex is positief, met uitzondering van de kapel die hoog gewaardeerd wordt. Het complex heeft, als voormalige voorburch annex boerderij een gebruikelijke vorm die in de loop der tijd tal van wijzigingen heeft ondergaan maar in zijn grondplan hetzelfde is gebleven. Geen van de onderdelen noch fases laten een bijzondere vormgeving of specifiek materiaalgebruik zien.

De stedenbouwkundige waarde is hoog door de specifieke ligging in het landschap, waarbij de bestaansgeschiedenis van zo'n 8 eeuwen dat landschap heeft beïnvloed, en ook de voor de ligging en daarmee verdediging cruciale waterloop, de Geleenbeek, in het recente verleden een wijziging heeft ondergaan. Functionele waterpartijen als visvijvers vervielen al eerder, het gebruik van de beek als watertoevoer voor de banmolen eindigde met de opkoop door de toenmalige Staatsmijnen.

Al die tijd bleef de motteheuvel een constante.

De cultuurhistorische waarde is hoog vanwege de bewogen geschiedenis die niet alleen een afspiegeling is van de heersende machten in dit gebied maar ook van de grote mobiliteit die daarmee gepaard ging in termen van verhuizingen en daarmee nieuwe bewoners. Ook de teloorgang van het fenomeen adellijke behuizing en de daarbij horende macht en de gevolgen daarvan voor de eigendomsverhoudingen passen binnen die waarde.

De vele verbouwingen die daarmee gepaard zijn gegaan, inclusief functiewisselingen van bouwdelen maar ook van het complex als geheel, zijn elementen van de eerder genoemde bewogen geschiedenis.

De bouwhistorische waarde voor het complex als geheel is hoog vanwege de herkenbaarheid als voormalig adellijk bezit in nauwe relatie tot grondexploitatie. Binnen het complex springen enkele elementen er uit vanwege een eigen hoge waarde, zoals de kapel, delen van het poortgebouw, en de kelders, maar ook de balustertrap in de hal. De schouw in die hal is positief te waarderen vanwege de ingrepen die veel van de originaliteit hebben aangetast, als de hard als origineel is.

Hoewel het muurwerk als begrenzing van de massa in principe hoog gewaardeerd zou moeten worden is zowel aan de buiten- als aan de binnenzijde van het complex zo grootscheeps verbouwd, m.n. door het verplaatsen of bijplaatsen van ramen en deuren dat veel metselwerk nauwelijks meer origineel is te noemen. Omdat daarmee een nieuwe functionaliteit met esthetische kwaliteiten werd nagestreefd is de waarde positief te kwalificeren.

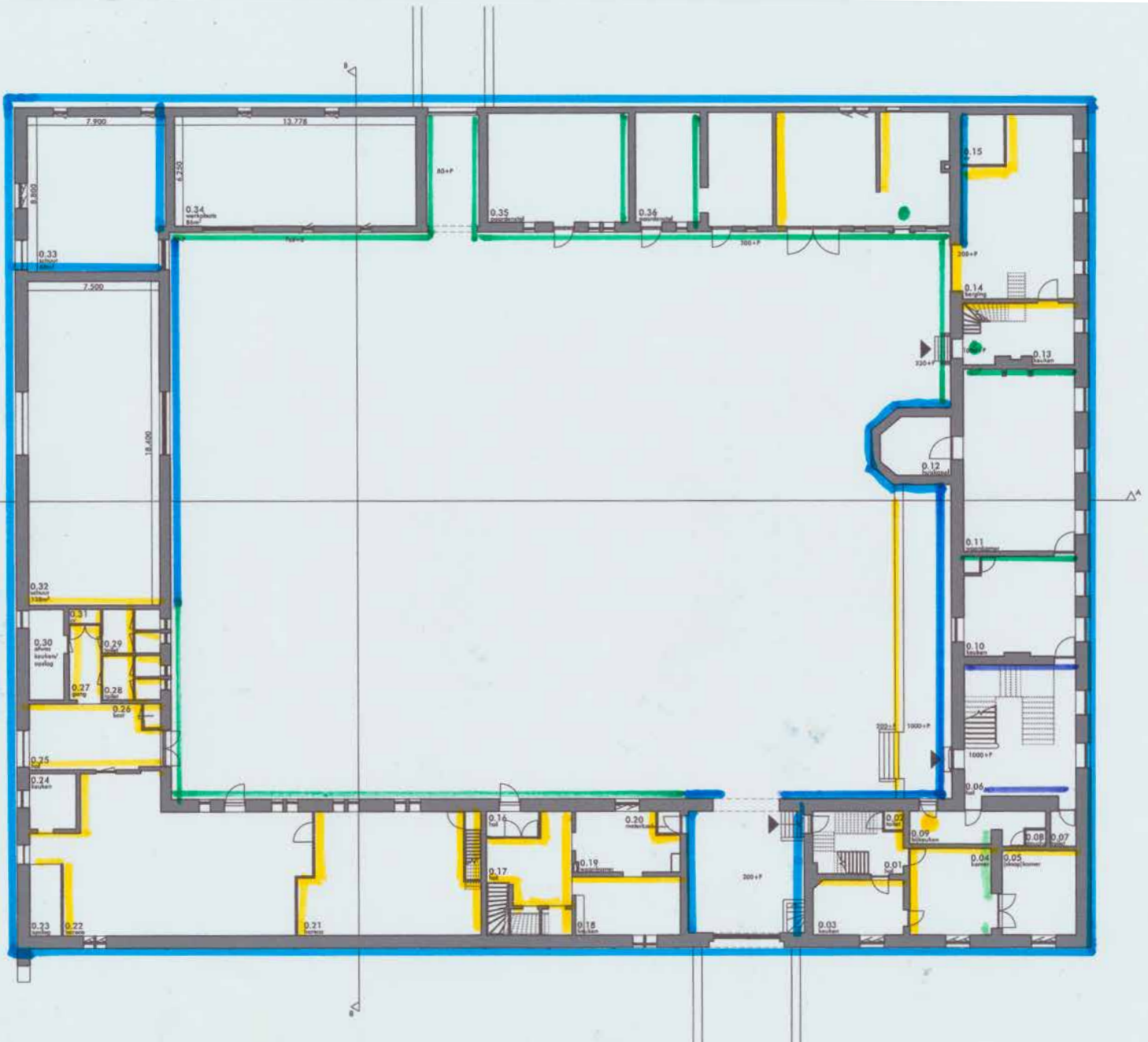
Bij al die bouwcampagnes zijn de kappen, voor zover die niet al eerder waren vervangen door grootscheepse verbouwingen van de vleugels zelf, m.n. in de 18de eeuw, vrijwel ongeschonden gebleven. Die zijn bijgevolg als hoogmonumentaal aan te merken.

De interieurs van de wooneenheden maar ook van de economiegebouwen en nadrukkelijk ook van de huidige gasterij zijn dusdanig sterk gewijzigd dat die in het algemeen als indifferent zijn te klasseren. Enkele losse elementen als deuren en een enkele vloer of trap, zoals in de ruimte naast de poort, zijn positief van waarde, maar dat geldt dan bijvoorbeeld weer niet voor de trap in de woning in de noord-westhoek die weliswaar oud is maar herplaatst en van elders afkomstig. Dat geldt voor meer zaken, m. n. schouwen, als die al niet zijn samengesteld. Specifiek kan gewezen worden op de kastenwand op de verdieping waar de bordestrap landt: die is in zijn geheel een product van de antiekhandelaar Stassen. Interessant als fenomeen, refererend aan klassieke kasteelinterieurs, maar de facto indifferent van waarde.

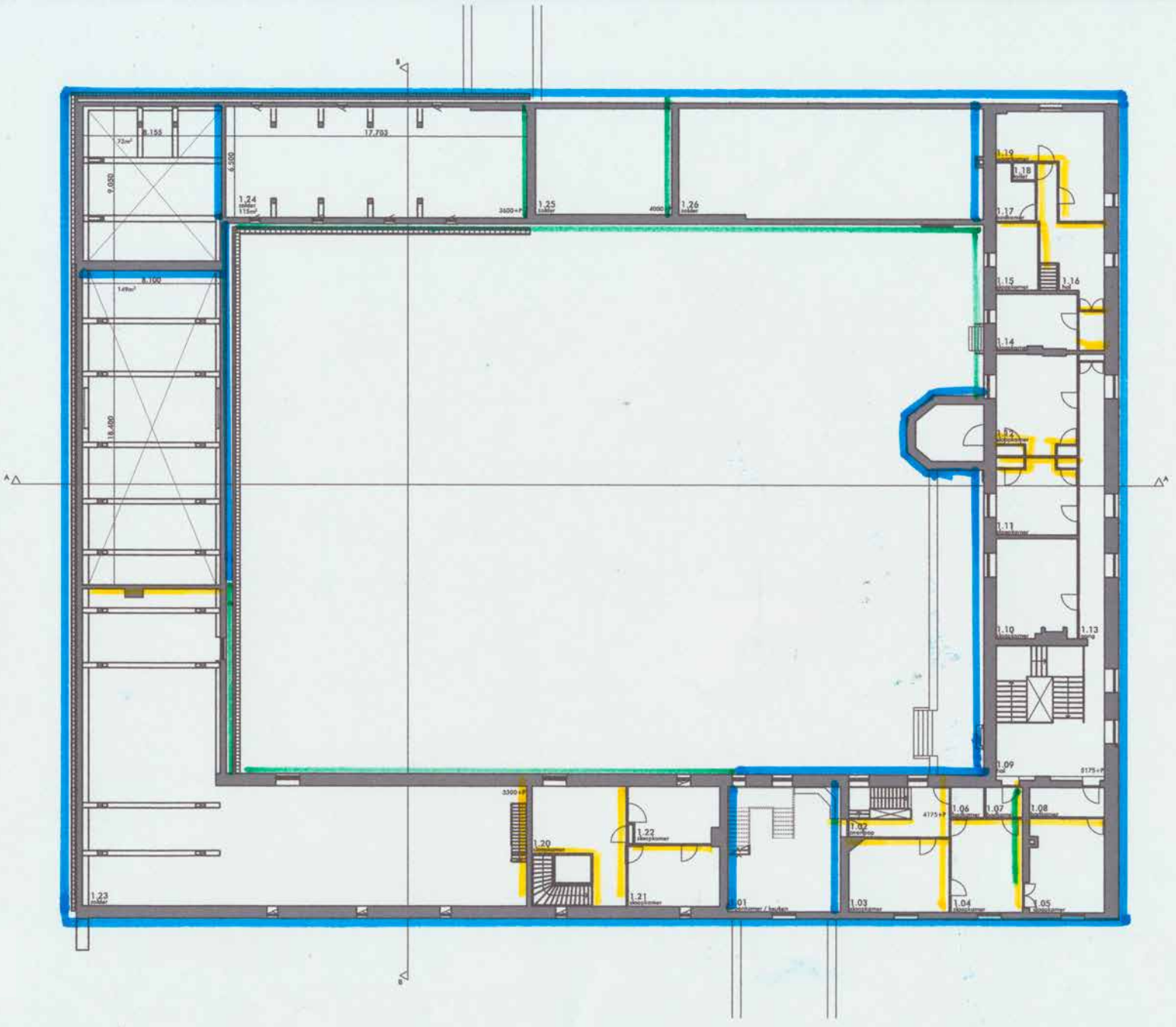
De links van de poort ingebrachte woning is door zijn vormgeving en materiaalgebruik indifferent van waarde. Dat geldt ook voor de uitmontering van de gasterij.

Op de bijgevoegde tekeningen wordt een en ander nader aangegeven in kleur, waarbij verwezen wordt naar het beredeneerde commentaar bij de foto's.

Blauw geeft een hoogmonumentale waarde aan, groen een positieve, geel staat voor indifferent.

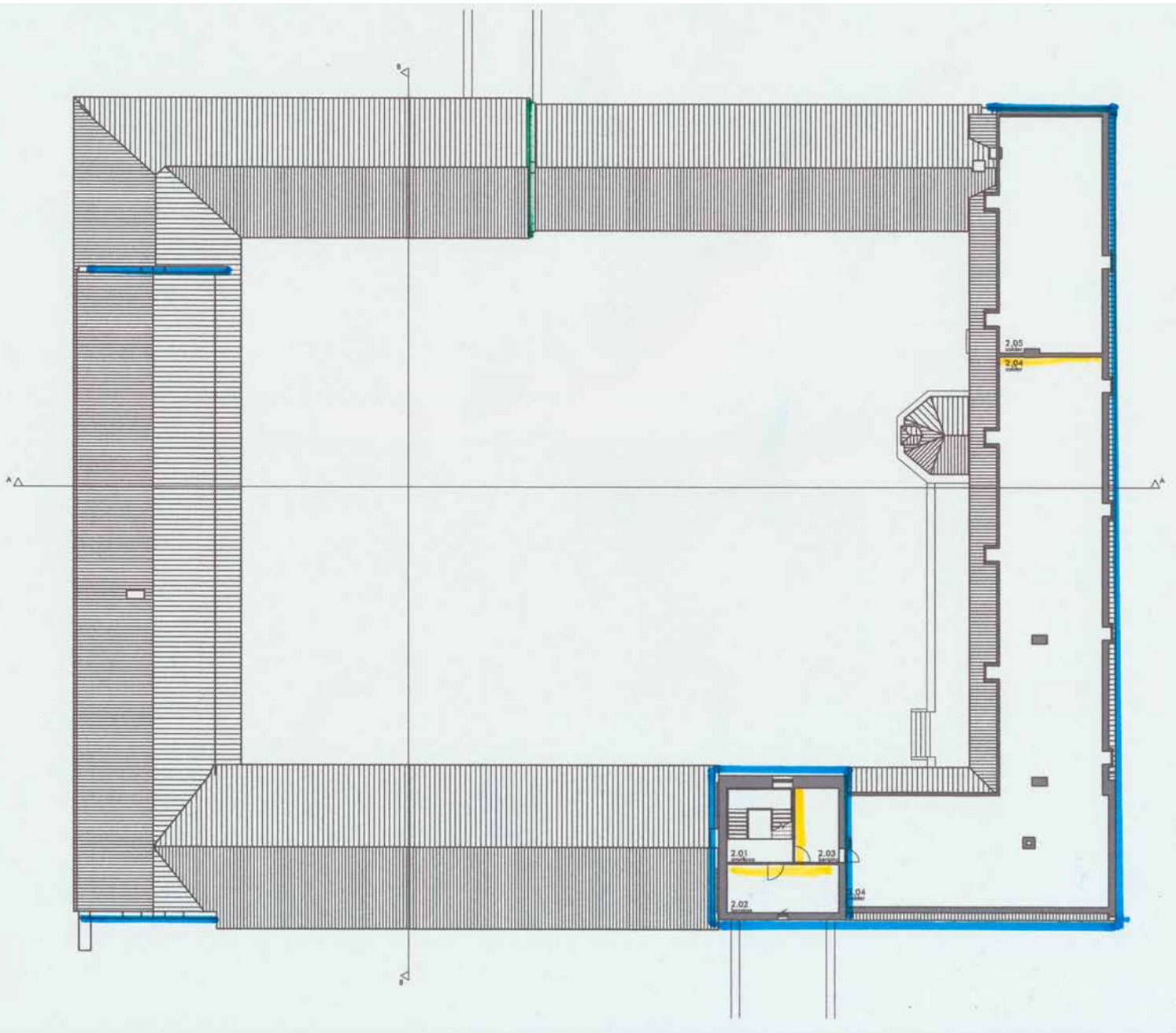

begane grond

verdieping 1

verdieping 2

bronnen

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Monumentenregister
Beeldbank

Tranchotkaart

Kadaster: oerkadasterkaart
actuele situatie

Diverse publicaties

Eigen beeldbank

colofon

object: Terborgh, Heisterbrug 121, Schinnen
onderwerp: bouwhistorische opname
datum: september 2021
opdrachtgever: Troost Beleggingen b.v., Santpoort-Noord
tekst en foto's: Coen Eggen
vormgeving: Sanne Bastin, Designwitch, Hoensbroek

© coen eggen | kelmonderstraat 51 | 6191rd kelmond-beek
gceggen@xs4all.nl | 06-29533362